

บทที่ 3

ปรัมปรานิยาย นิธีกรรม และความเชื่อ

3.1 ปรัมปรานิยาย

พื้นที่ในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส เป็นดินแดนเก่าแก่ที่มีการเกิดขึ้นของชุมชน มาเป็นเวลาช้านานแล้ว อย่างน้อยที่สุดนับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็ปรากฏเรื่องราว ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีและกรุงศรีอยุธยาในพงศาวดาร ชุมชนแห่งนี้มีศึกสงครามเกิดขึ้นทั้ง ภายในและภายนอกหลายครั้งหลายครา แต่ผู้คนในชุมชนก็อาศัยสืบทอดกันมา โดยมีได้มีการทิ้งร้าง ไปแต่อย่างใด ความต่อเนื่องของชุมชนมีส่วนทำให้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งในส่วน ที่เป็นนิทานพื้นบ้าน ตำนาน ปรัมปรานิยาย ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับต้นกำเนิดของเมืองปัตตานี และมีสยิดกรือเซะ

สังคมโดยทั่วไปแล้วสมาชิกของสังคมจะเป็นทั้งผู้เล่าและผู้รับฟัง เกี่ยวกับเรื่องราวใน ประวัติศาสตร์ของตนที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น คือการมองผ่านประเพณีบอกเล่า (Oral Tradition) ซึ่งอยู่ในรูปของนิทานพื้นบ้าน ตำนาน ปรัมปรานิยาย เป็นการสะท้อนมุมมองของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นออกมา ผสมผสานด้วย ทักษะคติ อารมณ์ความรู้สึกของผู้เล่า และถ่ายทอดผ่านสมาชิกในสังคมนั้นแล้วรุ่นเล่า กล่าวคือ สมาชิกในสังคมนั้น ๆ จะเป็นผู้สร้างให้เกิดความเชื่อ และรักษาให้ประวัติศาสตร์ดำรงอยู่ โดยการสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ (Reconstruction) ภายใต้เงื่อนไข มุมมองจากอดีตและสังคมปัจจุบัน เรื่องราวเหล่านี้จะถูกนำไปเป็นแนวทาง กำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตและความเป็นไปในปัจจุบัน

ปรัมปรานิยายหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจมาเสนอในบทที่ 3 นี้ มี 2 ชุด คือ ปรัมปรานิยายเมืองปัตตานีในกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์มุสลิม และปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ในกลุ่มชาติพันธุ์จีน เพื่อเป็นการประกอบความเข้าใจสมมติฐานของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ปรัมปรา นิยายที่น่าสนใจกล่าวถึงทั้งสองเรื่อง ได้เก็บรวบรวมจากประเพณีบอกเล่า ตลอดจนเก็บรวบรวม

จากบันทึกเอกสารที่มีอยู่แล้วนำมาประกอบกัน และจากเนื้อหาที่ได้มาแสดงให้เห็นทราบถึงจุดเริ่มต้นของการเกิดชุมชนในดินแดนแห่งนี้ อันเป็นส่วนสำคัญในการนำมากล่าวอ้าง สร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันในปัตตานี

3.1.1 ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

เรื่องราวประวัติความเป็นมาของลิ้มกอเหนี่ยวและลิ้มเต้าเคียนนั้น เริ่มต้นขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าจอจงย็องเต้ แห่งราชวงศ์หมิง (หมิง) ส่วนทางด้านหลักฐานความเป็นมาเกี่ยวกับภูมิลาเนาที่แท้จริงของทั้งสอง ไม่ชัดเจน แต่เดิมนั้นเข้าใจกันว่าเป็นชาวมณฑลฮกเกี้ยน ในบันทึกจดหมายเหตุราชวงศ์หมิง ได้บันทึกไว้ว่า ลิ้มเต้าเคียนเป็นชาวเมืองจัวจิว แขวงมณฑลฮกเกี้ยน และหนังสือ "ตำนาน มณฑลปัตตานี" ก็ได้ถือเอาตามนี้ แต่ในหนังสือ "ภูมิประวัติเมืองแต่จิว" เล่มที่ 38 เรื่อง ชีวประวัติลิ้มเต้าเคียน กล่าวว่า พื้นเพดั้งเดิมของลิ้มเต้าเคียนเป็นชาวอำเภอฮุยไต้ แขวงเมืองแต่จิว จากการตรวจสอบหลักฐานที่เมืองแต่จิวของนักโบราณคดีปรากฏว่าที่หมู่บ้านเหยียงตงอันได้ ยังมีวังซุ้ยบรรพบุรุษตระกูลลิ้มของลิ้มเต้าเคียน ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า ต้นตระกูลลิ้มนั้นอยู่ที่เมืองแต่จิว

ลิ้มกอเหนี่ยวและลิ้มเต้าเคียนกำเนิดในครอบครัวตระกูลลิ้ม เมื่อครั้งยังอยู่ในวัยเยาว์ทั้งสองพี่น้อง ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ จนเชี่ยวชาญ ลิ้มเต้าเคียนนั้นมีลักษณะท่าทางที่ทรงองอาจ นิสัยใจคอกล้าหาญ มีสมัครพรรคพวกติดตามมากมาย ส่วนลิ้มกอเหนี่ยว เป็นผู้มัธยาศยอันดีงาม มีความกตัญญูต่อบิดามารดา แต่ขณะเดียวกันก็มี ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เมื่อลิ้มเต้าเคียนเจริญเติบโตขึ้น และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ จนสำเร็จแล้ว จึงตอบแทนพระคุณบิดามารดา ด้วยการสมัครเข้าเป็นข้าราชการประจำอำเภอ หลังจากบิดาเสียชีวิตลง ลิ้มเต้าเคียนก็จากบ้านเกิดไปรับราชการอยู่ที่เมืองจัวจิว แขวงมณฑลฮกเกี้ยน ทางบ้านจึงมีแต่ลิ้มกอเหนี่ยวคอยเฝ้าปรนนิบัติดูแลมารดา ตลอดเวลาที่ลิ้มเต้าเคียนรับราชการอยู่นั้น เป็นผู้มีความยุติธรรม นำใจโอบอ้อมอารีเป็นที่รักใคร่นับถือของชาวบ้าน โดยทั่วไป จนเป็นสาเหตุก่อให้เกิดความอิจฉาริษยาขึ้นในเหล่าบรรดาขุนนางผู้มีจิตใจชั่วร้าย

ในช่วงที่ลี้มเต้าเคียนรับราชการอยู่นั้น ปรากฏมีโจรสลัดเป็นจำนวนมากออกปล้นบ้านเรือนราษฎรตามชายฝั่งทะเลอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มโจรสลัดชาวญี่ปุ่น ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับราษฎรเป็นอย่างมาก ครั้นโจรสลัดชาวญี่ปุ่นกำเริบเลิบบ้านหนักขึ้น โดยระดมพลเข้าโจมตีเมืองตามชายฝั่งทะเลอย่างรุนแรง ทางเมืองหลวงทราบเรื่องจึงได้ตั้งขุนพลคุมทัพเรือไปทำการปราบปรามโจรสลัดชาวญี่ปุ่นอย่างเด็ดขาด ระหว่างนั้นลี้มเต้าเคียนได้ถูกขุนนางผู้หยาบหามาดร้ายถือโอกาสใส่ความว่า ลี้มเต้าเคียนสมคบกับโจรสลัดชาวญี่ปุ่น มีการข่มขู่กำลังคนและอาวุธ คิดทำการกบฏก่อความวุ่นวาย ลี้มเต้าเคียนจึงถูกทางการประกาศจับตัวต้องหลบหนีออกนอกประเทศ โดยชักชวนสมัครพรรคพวกที่มีอยู่นำเรือ 30 ลำออกทะเล มุ่งหน้าไปยังเกาะไต้หวัน

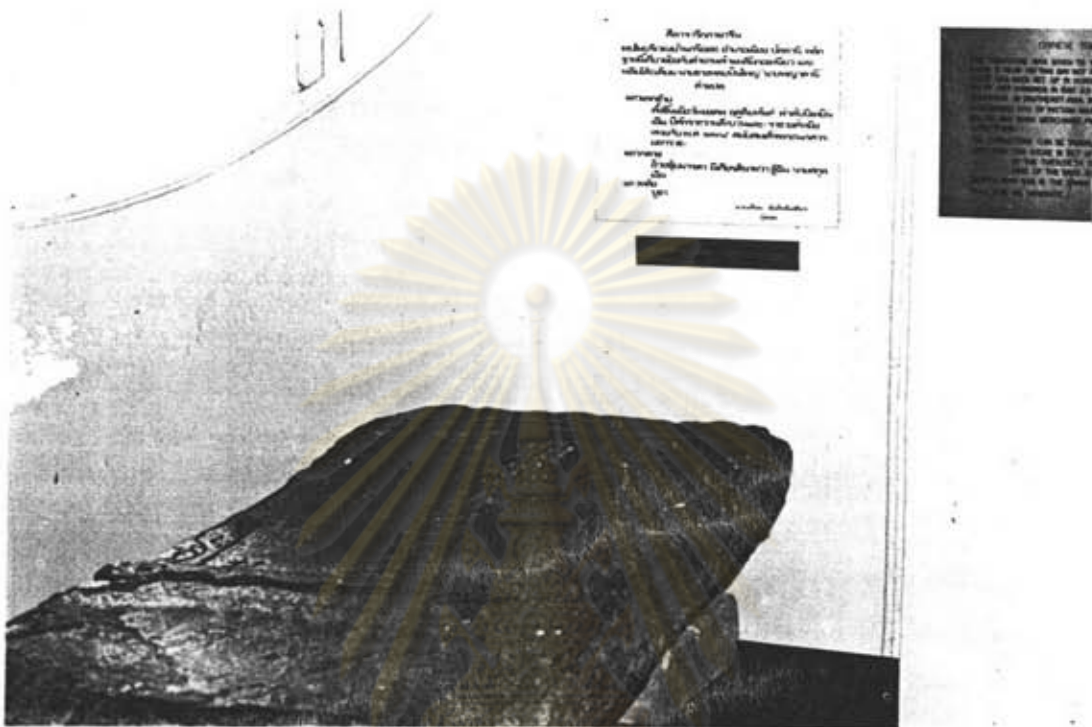
ตามความในจดหมายเหตุราชวงศ์หมิง* เล่มที่ 323 "ประวัติเมืองกึ่ง" (ไต้หวันในปัจจุบัน) กล่าวว่า เมื่อปลายปีเกียเจ็ง ตรงกับปีพ.ศ.2109 หลังจากทางการจีนได้

*อย่างไรก็ตาม ในหนังสือ ลังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ โดย G.William Skinner ได้อ้างถึงงานเขียนของ Hsu Yun-Chiao in History of Pattani (Pei-ta-nien-shih) ว่า

ประมาณพ.ศ.2013-2113 (ค.ศ.1560-1570) ลี้มเต้าเคียนหนึ่งในบรรดาโจรสลัดที่มีชื่อเสียงที่สุดในเมืองกวางตุ้งและฟูเกี้ยน หลังจากที่ได้หลบหนีความตายมาอย่างหวุดหวิดมากกว่าหนึ่งครั้งก็ได้พาพรรคพวกหลบหนีมายังนานยาง (ประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) เพื่อหาที่พักอาศัยอย่างถาวร หลังจากหยุดพักที่เมืองฟูโล คอนโตเร เขาได้ไปยังเมืองต้า-เทียน (ตานี เป็นคำย่อของปัตตานี) เป็นเมืองที่อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของสยาม เขาได้บุกโจมตีเมืองนี้และยึดได้

จากเนื้อหาในงานเขียนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังสอดคล้องกับปรัมปรานิยายของจีนอีกสำนวนหนึ่งซึ่งกล่าวว่า "ลี้มเต้าเคียนเป็นพระเอกจากฟูเกี้ยนสมัยราชวงศ์หมิง มาปัตตานีพร้อมกับเรือรบและทหารเป็นจำนวนมาก เขาได้เข้าโจมตีและยึดเมืองปัตตานีได้ เจ้าเมืองชาวมลายูตกใจกลัวเลยยกธิดาของตนให้แต่งงานด้วย และแต่งตั้งให้ทลิน (ลี้มเต้าเคียน) เป็นทายาทของเจ้าเมือง" แต่ในพงศาวดารเมืองปัตตานีของไทย กล่าวไว้ว่า ลี้มเต้าเคียนเป็นเพียงนายช่างชาวฮกเกี้ยนเดินทางมาจากเมืองจินเท่านั้น

ภาพที่ 11 แสดงศิลาจารึกภาษาจีน สันนิษฐานว่า เป็นวัตถุร่วมสมัยกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

ศิลาจารึกนี้ คาโตะฮิวันชู กูเตดาเก็ง นำมาจากชายทะเลบริเวณ ต.ตันหยงลูโล๊ะ อ.เมือง จ.ปัตตานี ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นฮวงซุ้ย (สถานที่ฝังศพ) โบราณของชาวจีน ปัจจุบัน เก็บรักษาไว้ที่ห้องพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิทยาเขต ปัตตานี

คำแปล - อักษรแถวที่ 1 จากซ้าย

ตั้งขึ้นเมื่อวันมงคล ถูคิมหันต์ ลำดับปี เทียนเงิน

(ตรงกับพ.ศ. 2135 สมัยราชวงศ์เหม็งของจีน หรือสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

- อักษรแถวที่ 2

ฮวงซุ้ยมารดา มีนามว่า ชูฉิน นามสกุลเงิน

- อักษรแถวที่ 3

(มีอักษรลบหายจำนวนหลายตัว) บูชา

ทำการปรานปรามโจรสลัดที่นั่นเรียบร้อยแล้ว ลืมเต้าเคียน กับพรรคพวกได้หลบหนีไปอาศัยอยู่ที่เกาะไต้หวัน แต่ก็ไม่กล้าอยู่ที่ไต้หวันตลอดไป เนื่องจากเกรงว่าทางการเงินจะส่งกองทัพออกติดตาม อีกทั้งยังถูกโจรสลัดรบกวนอยู่เสมอ จึงได้นำสมัครพรรคพวกเดินทางต่อไปยังเกาะลูซอน ในขณะที่เข้าสู่เกาะลูซอน หรือฟิลิปปินส์) ลืมเต้าเคียนเข้าปะทะกับกองเรือของสเปนที่นอกชายฝั่งเกาะลูซอน และได้ทำลายเรือรบของสเปนเสียหายย่อยยับไปหลายลำ แต่ภายหลังจากขาดเสบียงอาหารจึงต้องล่าถอย จากนั้นลืมเต้าเคียนได้เดินทางต่อไปยังเวียดนาม และเข้าสู่ปัตตานีในที่สุด บางตำนานก็เล่าว่า ลืมเต้าเคียนเมื่อมาอาศัยอยู่ที่เกาะไต้หวัน ได้เปลี่ยนอาชีพเป็นพ่อค้าและนำสินค้าจากประเทศจีนบรรทุกใส่เรือสำเภามาขายยังประเทศไทย ทำเรือสุดท้ายที่เดินทางไปค้าขาย คือ ทำเรือกรือเซะ (ปัจจุบันคือ บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโล๊ะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี)

ลืมเต้าเคียนและพรรคพวกเมื่อเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานยังปัตตานี ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าเจ้าเมืองและพระธิดา ลืมเต้าเคียนนั้นเป็นชายหนุ่มรูปร่าง มีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ หลายด้าน เป็นที่พึงพอใจของเจ้าเมืองและพระธิดาอย่างยิ่ง ขณะเดียวกันลืมเต้าเคียนเองก็นิยมชมชอบในความงามของพระธิดา

ในที่สุด ลืมเต้าเคียนจึงยอมเปลี่ยนศาสนาหันมานับถือศาสนาอิสลาม เพื่อที่จะได้เข้าพิธีแต่งงานกับพระธิดาเจ้าเมือง บรรดาสมัครพรรคพวกที่ติดตามมาก็หันไปยอมรับนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับลืมเต้าเคียน และมีผู้มีข่าวคราวส่งกลับไปเมืองจีนอีกเลย

เมื่อลืมเต้าเคียนจากถิ่นฐานบ้านเดิมมาอาศัยอยู่ที่เมืองปัตตานี เป็นเวลาช้านาน ไม่ได้ส่งข่าวคราวไปให้มารดาและน้องสาวทราบ ทำให้มารดาผู้อยู่ในวัยชรามากแล้วมีความห่วงใย ไม่รู้ว่าบุตรชายเป็นตายร้ายดีอย่างไร แล้วนางก็มักป่วยอยู่เสมอ ๆ ลืมกอเหนี่ยวเฝ้าปรนนิบัติมารดาจนอาการป่วยหายเป็นปกติ ด้วยความที่เป็นคนกตัญญูกตเวที จึงขออนุญาตมารดาอาสาติดตามหาพี่ชายให้กลับบ้าน แต่มารดาไม่อนุญาตเพราะเกรงว่าจะต้องได้รับความลำบากและเสี่ยงอันตราย แต่ในที่สุดทนต่อคำอ้อนวอนที่มีเหตุผลของลืมกอเหนี่ยวไม่ได้ จึงยินยอมให้ไป ลืมกอเหนี่ยวจัดแจงสัมภาระ เครื่องเดินทางเสร็จเรียบร้อยแล้วชักชวนบรรดาญาติสนิทติดตามไปด้วยหลายคน ในวันออกเดินทางมารดาและญาติมิตรมาร่วมกันส่งนางกันอย่างมากมาย

ทุกคนซาบซึ้งในความกตัญญูของลี้มกอเหนี่ยว ก่อนจากไปลี้มกอเหนี่ยวได้รำลึमारตาด้วยสัจจวาจา ว่า หากแม้พี่ชายไม่ยอมกลับมาหามารดาแล้ว จะไม่ขอมีชีวิตอยู่อีกต่อไป พร้อมกับอวยพรให้มารดา จงมีความสุข และสิ่งเสียดูจิตพี่น้องให้ช่วยกันปรนนิบัติมารดาของตนอย่างดี

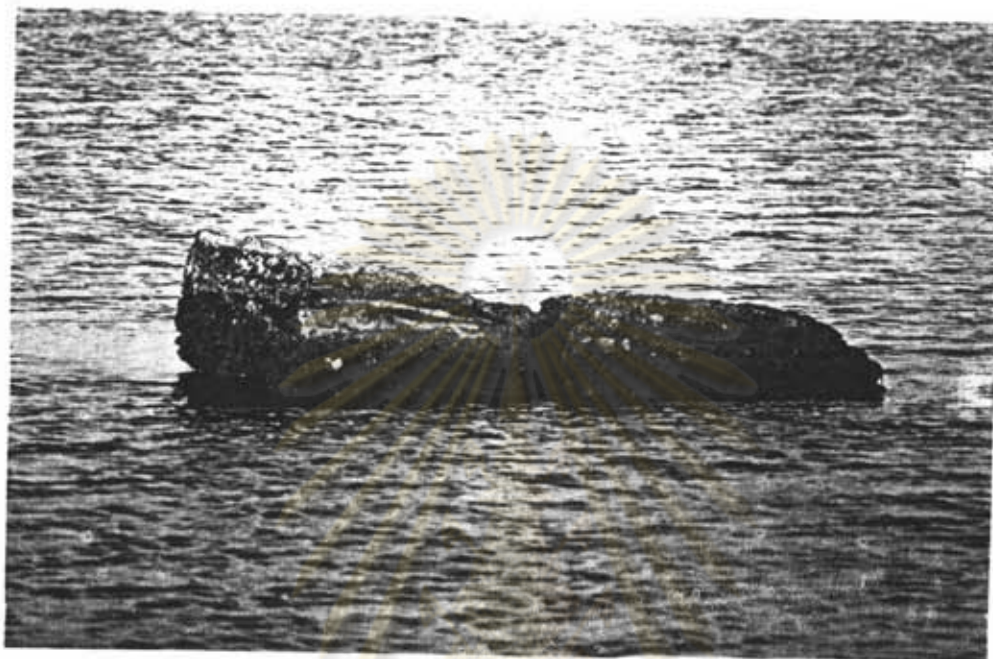
ลี้มกอเหนี่ยวและบรรดาญาติสนิท นำเรือออกเดินทางรอนแรมมาเป็นเวลา หลายเดือน จนกระทั่งมาถึงเมืองปัตตานี ได้ทอดสมอจอดเรือไว้ที่ชายฝั่งทะเล ญาติสนิทเดินทางเข้าไปในเมืองเที่ยวสอบถามชาวบ้านได้ความว่า ลี้มเต้าเคียนยังมีชีวิตอยู่ อีกทั้งได้ดิบได้ดี เป็นใหญ่อยู่ที่นั่น ทุกคนต่างมีความยินดีอย่างยิ่ง ครั้นเมื่อพบปะกับพี่ชายแล้ว ลี้มกอเหนี่ยวจึงเล่า ความประสงค์ที่ได้เดินทางติดตามมาในครั้งนี้ว่า พี่ชายได้ทอดทิ้งมารดาและน้องจากบ้านมาอยู่ แตน ไกล เช่นนี้เป็นการไม่สมควร หากพี่กลับไปจะได้อยู่ใกล้ชิดมารดาก่อนที่ท่านจะสิ้นบุญลงไป ทางด้านลี้มเต้าเคียนนั้นคิดตรึกตรองแล้วว่า ถ้าต้องกลับไปในช่วงเวลานี้ก็เท่ากับเป็นการสร้างความยุ่งยากลำบากให้เกิดขึ้น เนื่องจากทางการเงินยังไม่ประกาศอภัยโทษให้แก่ตน อีกทั้งฐานะความเป็นอยู่ที่ปัตตานีก็มีความสุขสบายไม่ต้องเดินทางรอนแรมเหนื่อยอีก จึงกล่าวแก่น้องสาวว่า พี่นั้นไม่เคยคิดจะเป็นผู้เนรคุณทอดทิ้งมารดาและน้องสาว แต่เพราะเหตุว่ายังถูกทางการเงินกล่าวโทษว่าเป็นโจรสลัด จำเป็นต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองมาอาศัยอยู่ที่นั่น ไม่มีโอกาสกลับไปทดแทน บุญคุณมารดาได้ และยังมีหน้าที่ภารกิจต้องก่อสร้างมัสยิดให้สำเร็จ จึงไม่อาจกลับไปเมืองจีนได้ หลังจากนั้นลี้มเต้าเคียนก็จัดแจงลี้มเกาะและสิ่งของอันมีค่ามากมายเพื่อให้น้องสาวนำกลับไปฝาก มารดาและญาติพี่น้อง ลี้มกอเหนี่ยวจึงขอฟักอยู่ที่ปัตตานีชั่วคราว เพื่อที่จะหาโอกาสอ้อนวอนพี่ชาย ให้กลับเมืองจีนอีกครั้ง

ขณะนั้นเจ้าเมืองปัตตานีถึงแก่อนิจกรรมลงด้วยความชรา และไม่มีพระราชโอรส ที่จะสืบราชบัลลังก์ต่อ ก่อนที่จะมีการแต่งตั้งผู้ใดขึ้นครองเมือง เหตุการณ์ร้ายแรงก็เกิดขึ้น คือ มีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างพระราชวงศ์กลุ่มต่าง ๆ ของเจ้าเมือง ลี้มเต้าเคียนและบรรดาผู้ที่ ักกิตต่อเจ้าเมืองได้เข้าต่อสู้กับพวกกบฏอย่างเต็มความสามารถ ลี้มกอเหนี่ยวนั้นเกรงว่าพี่ชาย จะได้รับอันตราย จึงเสี่ยงชีวิตเข้าช่วยเหลือพี่ชายอย่างท้าวหาญ จนพวกกบฏแตกพ่ายหนีไป ลี้มกอเหนี่ยวเห็นว่าเมืองปัตตานีมีเหตุการณ์ยุ่งยากเกิดขึ้น จึงรีบเร้าพี่ชายให้รีบกลับเมืองจีนโดย เร็ว ลี้มเต้าเคียนได้ปฏิเสธคำอ้อนวอนของน้องสาว ทำให้ลี้มกอเหนี่ยวมีความเสียใจเป็นอย่างนัก จึงได้ทำอัฐินิบาตกรรม โดยการผูกคอตายใต้ต้นมะม่วงทิมนานต์ เมื่อลี้มเต้าเคียนทราบข่าวก็มี

ความเศร้าสลดเสียใจเป็นยิ่งนัก และได้จัดการปลงศพตามประเพณีอย่างสมเกียรติ สร้างเป็น
 ยวงชู้ยปรากฏมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ส่วนผู้ที่ติดตามลี้มกอเหนืวมาก็ไม่คิดจะกลับไปเมืองจีนอีก
 นายท้ายเรือของลี้มกอเหนืวยชื่อ จุกง ผู้ใจเด็ดได้ตั้งปฏิญาณไว้ว่าตราบใดที่ลี้มเต้าเคียน ไม่ยอม
 ตามตนกลับไป ตนก็จะขอเฝ้ารอนจนกว่าจะสิ้นชีวิต ภายหลังเรือจม จุกงก็ตายพร้อมกับเรือลำนั้น
 ตามที่ได้ตั้งคำสัตย์ไว้ ปัจจุบันในศาลเจ้ายังมีแผ่นป้ายจารึกนามของจุกงไว้สักการบูชา ตาม
 ตำนานกล่าวว่า เรือลำแรกที่ลี้มกอเหนืวนำมาเมื่ออยู่เกาลำ เมื่อขาดการดูแลเรือได้จมน้ำทะเล
 หมด เหลือแต่เสากระโดงซึ่งทำด้วยสนแก่นั้น เลยเรียกสถานที่ตรงนั้นว่า "รูสมิแล" หรือ
 สนแก่นั้น บางตำนานก็ว่า เหตุที่มีชื่อเช่นนั้นก็เพราะผู้ที่ติดตามมากับลี้มกอเหนียวในครั้งนั้นล้ม
 ป่วยตายไปเก้าคน ผิงศพไว้ที่นั่น โดยตัดต้นสนปักไว้ทำเป็นเครื่องหมาย

ครั้นเมื่อทางฝ่ายเจ้าเมืองปัตตานีทราบกฏกราบคาบส่งบลงแล้ว บรรดา
 ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จึงประชุมเลือกผู้ครองเมืองต่อไป สู้ตายตกลงพร้อมใจกันเลือกบุตรของ
 เจ้าเมืองเป็นนางพญาครองเมืองสืบไป ในระหว่างที่นางพญาครองเมืองได้ทำนุบำรุงบ้านเมือง
 อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข นางพญาได้มอบหมายให้ลี้มเต้าเคียนเป็นนายช่างควบคุมการ
 ก่อสร้างมัสยิด โดยเป็นมัสยิดก่อด้วยอิฐมีจำนวนสามห้อง และมีเจดีย์รอบกว้างสองวา ยาวห้า
 วา ฝาผนังเจดีย์มีลักษณะโค้งทั้งสี่ด้าน ผนังเจดีย์สูง 2 ศอก ขณะสร้างถึงคานบนและจะสร้าง
 โดมก็ปรากฏการณ์อันมหัศจรรย์ ได้ถูกอัสบาตทำลายเสียหายถึงสามครั้ง สร้างความมหัศจรรย์
 ประหลาดใจให้ลี้มเต้าเคียน จึงคิดว่าตนชรอยมีความอภิญญาไม่รู้คุณมารดา และทำให้น้องสาวที่
 ติดตามมาต้องเสียชีวิต เทพดาฟ้าดินจึงลงโทษตน ลี้มเต้าเคียนจึงเลิกล้มความคิดที่จะสร้าง
 มัสยิดอีกต่อไป และปล่อยให้กว้างมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ต่อมาลี้มเต้าเคียนหล่อปืนใหญ่ขึ้นถวาย
 นางพญาไว้สำหรับป้องกันเมือง ปืนที่หล่อมีสามกระบอก ชื่อปืนนางพญาดานี ยาว 3 วา 1 ศอก
 1 คืบ 2 นิ้วกึ่ง กระสุน 11 นิ้ว ปืนศรีนครี และปืนเมฆาหลาลอ เมื่อหล่อปืนเสร็จเรียบร้อย
 จึงบรรจุดินเป็นทำการทดลองยิง มีอยู่กระบอกหนึ่งจุดชนวนแล้วไม่ลั่น แม้จะพยายามอยู่หลายครั้งก็
 ไม่สำเร็จ ลี้มเต้าเคียนเห็นเป็นอัศจรรย์จึงได้ลงมือจุดเอง ปรากฏว่าเป็นแต่กระเบิดถูกตัว
 ลี้มเต้าเคียนถึงกับสิ้นบุญวาสนาในบัดนั้น ปัจจุบันที่หมู่บ้านกรือเซะห่างจากมัสยิดโบราณไปทางทิศ
 ตะวันออก ยังมีสถานที่หล่อปืนดังกล่าว ส่วนที่ผิงศพของลี้มเต้าเคียนบางท่านกล่าวว่าอยู่ที่สุสาน
 เก่ากุโบร์ตันหยงลูโละ

ภาพที่ 12 แสดงสถานที่ตั้งฮวงซุ้ยเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในอดีต บริเวณหมู่บ้านตันหยงลูโล๊ะ และสถานที่ที่หลินเต๋าเคี่ยมเคยใช้เป็นที่พักผ่อนใหญ่ บริเวณหมู่บ้านกรือเซะ

ต่อมาเล่ากันว่า ล้มกอเหนี่ยวได้สำแดงความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวเรือ และประชาชนผู้สัญจรไปมาในแถบถิ่นนั้นเสมอ จนเป็นที่เลื่องลือกันทั่วไป กิตติศัพท์อภินิหารของล้มกอเหนี่ยวเป็นเหตุให้ประชาชนผู้เลื่อมใสสละทุนทรัพย์สร้างศาลขึ้นที่หมู่บ้านกรือเซะ และสร้างรูปจำลองล้มกอเหนี่ยวไว้เพื่อสักการบูชา โดยทำพิธีอัญเชิญวิญญาณของล้มกอเหนี่ยวมาสิงสถิตย์ในรูปจำลองนั้นพร้อมกับขนานนามว่า "เจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยว" ปรากฏว่ามีผู้คนหลงใหลไปกราบไหว้กันมากมาย บ้างก็มีเรื่องเดือดร้อนไปบนบานให้เจ้าแม่ช่วยเหลือ บ้างกราบไหว้ขอให้ทำมาค้าขายเจริญ เมื่อบนบานแล้วต่างก็บังเกิดผลตามความปรารถนาทุกคน จึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยวยิ่งแผ่ไพศาลออกไปยังเมืองอื่น ๆ

ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยวที่นำมาถวายนี้นี้ เป็นชุดที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นหนังสือออกเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยตรง มีจำหน่ายที่บริเวณศาลเจ้าเล่งจูเกียง ในราคาเล่มละ 30 บาท ใช้ชื่อหนังสือว่า "ที่ระลึกงานสมโภชเจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยว ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จ.ปัตตานี" จัดทำโดยมูลนิธิเทพปุษนิยสถาน ซึ่งเป็นมูลนิธิที่คอยดูแลศาลเจ้าเล่งจูเกียง ตลอดจนการจัดพิธีกรรมต่างๆ ของเจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยว เนื้อหาในปรัมปรานิยายชุดนี้ค่อนข้างแพร่หลาย การเขียนประวัติศาสตร์ การศึกษาวิจัยบทความในวารสารต่าง ๆ ที่เขียนเรื่องราวของเจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยว มีสยิดกรือเซะ จะใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรัมปรานิยายในชุดนี้^{***}

ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ล้มกอเหนี่ยวในกลุ่มชาวจีนปัตตานี ยังคงมีการเล่าขานในเนื้อหาที่แตกต่างไปจากนี้ โดยเฉพาะในส่วนที่กล่าวถึงการเสียชีวิตของล้มกอเหนี่ยว ว่าเกิดขึ้นจากการทำอัตวินิบาตกรรมที่สนามรบระหว่างทหารฝ่ายเจ้าเมืองและฝ่ายกบฏ

ศูนย์วิจัยศิลปวิทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{***}โปรดอ่านเพิ่มเติมได้จากบทความของ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ Kru-ze: A Theatre for Renegotiating Muslim Identity ใน Sojourn Social Issues in Southeast Asia, Volume 8, Number 1, February 1993.

ภาพที่ 13 ภาพแสดงหน้าปกหนังสือที่ระลึกงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว พิมพ์จำหน่ายในราคา
เล่มละ 30 บาท ที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง

เหตุการณ์ต่อสู้แย่งชิงอำนาจภายในเมืองปัตตานีเกิดขึ้นภายหลัง เจ้าเมืองปัตตานีถึงแก่อนิจกรรม ล้มเต่าเคียน ได้ออกมาต่อสู้กับพวกกบฏพร้อมด้วยนายทหารผู้ภักดีต่อเจ้าเมืองลัมกอเหนียวซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ด้วย จึงได้ทำการเสี่ยงชีวิตเข้าช่วยเหลือพี่ชาย แต่กำลังทหารของฝ่ายกบฏมีมากกว่า ไม่นานนักล้มเต่าเคียน ลัมกอเหนียว และพรรคพวกก็ตกอยู่ในวงล้อมของฝ่ายกบฏ ลัมกอเหนียวนั้นเห็นว่ากำลังทหารของฝ่ายตนจะต้องเสียให้แก่ฝ่ายกบฏเป็นแน่ จึงตัดสินใจว่า ถึงตัวจะต้องตายในครั้งนั้นก็ขอให้ปรากฏชื่อไว้เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล แล้วลัมกอเหนียวก็สละชีวิตลงด้วยการใช้ดาบกระทำอัตวินิบาตกรรมที่ ณ บริเวณการสู้รบนั้นเอง¹

นอกจากนี้ยังมีผู้เขียนประวัติของลัมกอเหนียวออกมาอีกชุดหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหานอกเหนือไปจากปรีมปรานีนายกที่กล่าวมาแล้วข้างต้นอย่างสิ้นเชิง เรื่องราวโดยสังเขปมีดังนี้

ในปี.ศ. 1496 ตรงกับสมัยห้าราชวงศ์ ชาวเมืองฮกเกี้ยนชื่อ "เฮงเท่งเจ่ง" ตั้งตนเป็นกษัตริย์ ครั้งนั้นเมธีราชการผู้น้อยมีนามว่า "หงวน แซ่ลิม" ชาวเกาะมีจิต บ้านฮังล้อ อำเภอนุซัง ได้ติดตามน้อยมีชื่อว่า "มิก" เป็นเด็กอัจฉริยะ เมื่ออายุได้ 5 ขวบ บิดามารดาพาไปถวายเป็นบุตรพระอวโลกิเตศวร (เจ้าแม่กวนอิม) ที่เกาะโพท้อ ครั้นกลับมาถึงบ้าน หนูน้อยก็แปรเปลี่ยนสภาพจากเด็กธรรมดามาเป็นเด็กอัจฉริยะ มีความสามารถในการทำนายเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้องแม่นยำ และรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ชาวบ้านได้อย่างมหัศจรรย์ จนเป็นที่เคารพนับถือในหมู่ชาวเรือ ตามชายฝั่งทะเลตั้งแต่ เกาหลี ญี่ปุ่น ไปจนกระทั่งหมู่บอเนียวและฟิลิปปินส์ สมัยราชวงศ์ซ้อง ในปี.ศ. 1503 พระเจ้าไทโจ ได้กรีธาทัพไปตีเมืองกวางตุ้ง และฮกเกี้ยน เจ้าแม่ได้แสดงอภินิหารช่วยชาวเมือง อพยพหลบหนีราชภัยไปอาศัยที่เกาะฟิงฮู และเกาะไต้หวัน และช่วยชาวเกาะบูรณะท้องถื่นให้เป็นบ้านเมืองที่ทันสมัยขึ้นมา ชาวเมืองจึงช่วยกันสร้างศาลเจ้าแม่ขึ้นทั่วทุกหมู่บ้าน นับถือเจ้าแม่เป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ที่ยิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าองค์ใด ต่อมาในปี.ศ. 1662 กษัตริย์ฮอลันดา ทรงพระราชทานเกียรติยกย่องเจ้าแม่ขึ้นเป็น "เจ้าแม่ราชเทวี"

¹ ทัศนคติศึกษา, สถาบัน, สารุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 10 (2529) : 4017-4020

จัดให้มีการเช่น ไร่เป็นรัฐพิธี และสร้างศาลเจ้าขึ้นตามหัวเมืองชายทะเลสืบมา จนถึงสมัยราชวงศ์เหม็ง และราชวงศ์เซ่ง ก็ได้มีรับสั่งให้บันทึกประวัติเจ้าแม่ลงไว้ในจดหมายเหตุหลวง ดังนั้นเมื่อชาวจีนอพยพไปจากมณฑลกว๋างตุ้ง ฮกเกี้ยน และไหหลำ มาตั้งรกรากลง ณ บ้านเมืองใด กลุ่มชาวจีนเหล่านั้นจะตั้งศาล "เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว" และสร้างรูปจำลองขึ้นเช่น ไร่บูชา²

ปรัมปรานิยายในชุดนี้เป็นการบอกกล่าวถึงการแพร่กระจายความเชื่อถือของชาวจีน ไร่ว่าชาวจีนจะไปอยู่ ณ แห่งใด สิ่งที่ติดตัวพวกเขาไปก็คือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญบ่งบอกความเป็นจีน ได้อย่างชัดเจน แท้ที่จริงแล้วเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว หรือ เจ้าแม่ราชเทวี ไม่ว่าจะอยู่ในชื่อใดก็ตาม เป็นที่เคารพของชาวจีนมาเป็นเวลานาน ก่อนที่จะเดินทางอพยพไปตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นอื่น เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในปรัมปรานิยายชุดของชาวจีนปัตตานี ซึ่งมีชาวจีนเชื้อสายฮกเกี้ยนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงน่าจะเกิดจากการปรุงแต่งปรัมปรานิยายอันมีส่วนมาจากความเชื่อดั้งเดิม สภาพของเจ้าแม่ราชเทวีที่เป็นที่เคารพของชาวจีนในมณฑลกว๋างตุ้ง ฮกเกี้ยน และไหหลำ จึงกลายมาเป็นเทพเจ้าท้องถิ่นดังเช่นในปัจจุบัน

ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมัสยิดกรือเซะ ทั้ง ๆ ที่มีมัสยิดกรือเซะเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาที่สำคัญของชาวมุสลิม เมื่อพิจารณาเรื่องราวของมัสยิดกรือเซะแล้ว พบว่า ประวัติความเป็นมาของมัสยิดกรือเซะแห่งนี้มีความคลุมเครือมาก ไม่มีข้อมูลหรือหลักฐานใด ๆ ที่จะระบุลงไปอย่างชัดเจนว่า มัสยิดแห่งนี้สร้างขึ้นในยุคสมัยใด เป็นศิลปะรูปแบบใด ใครเป็นผู้ก่อสร้าง ตลอดจนสาเหตุที่ทำให้มัสยิดกรือเซะต้องรกร้างไม่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ดังเช่นมัสยิดทั่วไป

เรื่องราวที่กล่าวถึงมัสยิดกรือเซะส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของปรัมปรานิยาย ตำนาน ประวัติศาสตร์บอกเล่า ทั้งในส่วนที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์จีนและมาเลย์มุสลิมในปรัมปรานิยาย เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มีการกล่าวถึง การก่อสร้าง ผู้สร้าง และสาเหตุที่ทำให้มัสยิดกรือเซะไม่

²อนันต์ วัฒนานิก, ประวัติเมืองลังกาสุกะ - เมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2531), หน้า 243-245.

สามารถสร้างได้เสร็จสมบูรณ์ก่อนข้างชัดเจน ถ้าแม้ว่าจะเป็นเรื่องราวที่แฝงไว้ด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ก็ตาม ซึ่งไม่มีปรัมปรานิยายหรือตำนานชุดใดจะกล่าวถึงมัสยิดกรือเซะได้มากกว่าหรือให้ข้อมูลที่หักล้างการกล่าวอ้างถึงเรื่องราวในปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวลงได้ แม้แต่ในปรัมปรานิยายเมืองปัตตานี (Hikayat Pattani) ซึ่งเป็นเรื่องราวของปัตตานีโดยตรงก็ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวของมัสยิดกรือเซะโดยตรง กล่าวเพียงว่า "ภายหลังจากการรับศาสนาอิสลามเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ในสมัยการปกครองของสุลต่านมุดาฟาร์ ชาห์ ได้จัดให้มีการสร้างมัสยิดขึ้นตามคำแนะนำของชาวเมืองปาไซ ชื่อว่า เช็คซอฟียุดดิน"³

ภายหลังมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมัสยิดกรือเซะมากขึ้น ข้อมูลส่วนใหญ่ที่นำมาเขียนจะได้มาจากบันทึกหลักฐานของชาวต่างชาติที่เดินทางมายังปัตตานี และจากบันทึกของเมืองปัตตานี เช่น อนันต์ วัฒนานิกร เขียนเรื่องมัสยิดกรือเซะ ในหนังสือ ประวัติเมืองลังกาสุกะ - เมืองปัตตานี โดยกล่าวอ้างจากหนังสือสยาเราะฮ์เมืองปัตตานี

หนังสือสยาเราะฮ์เมืองปัตตานี ว่าสุลต่านลองยูนุส เป็นผู้สร้าง ประมาณปี ฮิจเราะฮ์ 1142 ตรงกับพุทธศักราช 2265 เหตุที่สร้างมัสยิดไม่สำเร็จ เนื่องจากเกิดสงครามแย่งชิงราชสมบัติระหว่างสุลต่านลองยูนุส กับระตุปะกาลันเจ้าเมืองสาย ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระองค์ เป็นเหตุให้สุลต่านลองยูนุสสิ้นพระชนม์ลง หลังจากสุลต่านลองยูนุสสิ้นพระชนม์แล้ว ระตุปะยุกได้รับตำแหน่งสุลต่านเมืองปัตตานีคนต่อมา ได้ย้ายศูนย์การปกครองไปตั้งยังที่บ้านเปยุต จึงไม่มีผู้ใดสร้างต่อเติม⁴

และจากอับดุลลอฮ์ ลออแมน เขียนบทความโต้แย้งเรื่องราวในปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว โดยใช้ข้อมูลจากนักเดินทางชาวต่างชาติ ที่เดินทางไปเมืองปัตตานีในคริสต์ศตวรรษที่ 17 กล่าวถึงมัสยิดกรือเซะว่าเป็นมัสยิดที่สร้างขึ้นจากอิฐแดง มีชาวจีนเป็นผู้สร้าง (หมายถึง

³ A. Teeuw and D.K. Wyatt, Hikayat Patani The Story of Patani, (Indonesia : Koninklijk Instituut, 1970), p.154.

⁴ อนันต์ วัฒนานิกร, ประวัติเมืองลังกาสุกะ - เมืองปัตตานี, หน้า 229-230.

ภาพที่ 14 แสดงสภาพภายนอกของมัสยิดกรือเซะ ต.ตันหยงลูโล๊ะ อ.เมือง จ.ปัตตานี

ลัมเต้าเคียน) สันนิษฐานว่าเป็นมัสยิดหลังแรกทีสร้างขึ้นในเมืองปัตตานี (ข้อมูลจาก Hikayat Pattani) และที่มัสยิดต้องอยู่ในสภาพรกร้างนั้น ไม่ได้เกิดจากการส่าบแข่งของลัมกอเหนี่ยว แต่เกิดขึ้นจากศึกสงคราม ระหว่างสยามกับปัตตานี ชาวเมืองปัตตานีเรียกการสู้รบในครั้งนั้นว่า "ศึกสยาม"

การที่มัสยิดนี้รกร้างคงมาจากศึกสงครามมากกว่าอย่างอื่น เพราะตอนที่ไทยตีปัตตานีนั้น เกิดศึกใหญ่บริเวณพระลานคือ บริเวณมัสยิดนั่นเอง⁵

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชาวมาเลย์มุสลิมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ั้นเชื่อว่า "เหตุที่การก่อสร้างมัสยิดไม่สามารถกระทำได้สำเร็จสมบูรณ์เนื่องจากเป็นเพราะฐานที่ตั้งของมัสยิดนั้น เล็กเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับส่วนยอดของ โดม ประกอบกับความรู้ทางการช่างยังไม่เจริญ การก่อสร้าง โดมที่สร้าง โดยไม่มีคานรองรับ เมื่อสร้างไปได้ถึงจุดหนึ่งจึงหักพังลงมาเนื่องจากทานน้ำหนักของยอด โดม ไม่ไหวนั่นเอง"⁶ โดยปฏิเสธว่าเป็นอาถรรพ์ของคำสาปเจ้าแม่ลัมกอเหนี่ยว คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องการก่อสร้างมัสยิดในกลุ่มชาวมาเลย์มุสลิมรุ่นใหม่ั้นสอดคล้องกับการสันนิษฐานของนักโบราณคดี ซึ่งกล่าวว่า

จากการวิเคราะห์โครงสร้างและแบบแปลนเมือง สันนิษฐานว่า มัสยิดหลังนี้น่าจะสร้างให้มีหลังคาเป็นรูปโดมครึ่งวงกลม แต่สาเหตุที่มีลักษณะเช่นที่เห็นในปัจจุบันนั้น ไม่น่าจะเป็นเหตุผลของตำนานที่ว่าสร้างไม่เสร็จ แต่เป็นเหตุผลทางเทคนิคก่อสร้าง ด้วยการสร้าง โดมสูงนั้นจำเป็นต้องมีฐานหรือผนังรับน้ำหนัก โดมที่หนา คือ หนาไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร มิเช่นนั้นก็จะไม่สามารถรับน้ำหนักได้ ทำให้ผนังและ โดมปริแตกออก และจากลักษณะของผนังและ โดมของมัสยิดนี้ จะสังเกตเห็นว่า ช่างมีความพยายามที่จะก่อผนังให้หนาประการหนึ่ง แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการรับน้ำหนัก อีกประการหนึ่งคือตัว โดม ซึ่งก่ออิฐหันด้านยาวออกและ

⁵ อับดุลลอฮ์ ลออแมน, "มัสยิดกรือเซะ??? มัสยิดที่ทรูหราในอดีต," วารสารอัล-ญิฮาด 210-211 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2533) : 13-23.

⁶ สัมภาษณ์ เจ๊ะสุการ์นอ เบญจมะ, 19 มิถุนายน 2536

ก่อเหลี่ยมขึ้นไปชนกันที่กึ่งกลาง เมื่อพิจารณาถึงแรงหรือน้ำหนักที่กดลง และถ่ายสู่อิฐก้อนด้านล่าง จะเห็นว่าอิฐก้อนล่างจะไม่สามารถรับแรงที่ถ่ายลงได้ เพราะน้ำหนักที่กดลงในแนวตั้ง จะกดเลยอิฐที่อยู่ด้านหลัง ทำให้อิฐก้อนต่อก้อนไม่สามารถรับน้ำหนักได้ และหักพังในที่สุด”⁷

ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และเรื่องราวของมัลลิกทริอูเซะที่มีกล่าวถึงอยู่ในปรัมปรานิยายนั้น มีหลากหลายชุด ทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ตลอดจนการเพียรพยายามค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ เมื่อมาคัดค้านคำกล่าวอ้างในปรัมปรานิยายของชาวมลายูมุสลิม ปรัมปรานิยายและคำกล่าวอ้างต่าง ๆ เหล่านี้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ ทั้งในกลุ่มชาวจีน ชาวมลายูมุสลิม และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

3.1.2 ปรัมปรานิยายเมืองปัตตานี***

ประวัติความเป็นมาของเมืองปัตตานีนั้น เริ่มต้นขึ้นจากการกล่าวถึงเมืองโกตามะลิชัย (Kota Maligai) เวลานั้นเจ้าผู้ครองนคร คือ พญาท้าวกรุปมหาชนะ พระองค์ทรงมีพระโอรสนามว่า พญาท้าวอันตารา วันเวลาผ่านไปเมื่อพญาท้าวกรุปมหาชนะสิ้นพระชนม์ลง พระโอรสจึงเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อจากพระราชบิดาและเปลี่ยนพระนามเป็น พญาท้าวนักกะพานับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พญาท้าวนักกะพาเป็นกษัตริย์ที่โปรดปรานการล่าสัตว์เป็นอันมาก วันหนึ่งทรงมีพระประสงค์จะออกไปล่าสัตว์บริเวณชายป่าริมทะเล เนื่องจากได้ยินมาว่าบริเวณแห่งนั้นมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเสด็จไปถึงชายป่าริมทะเลพร้อมกับบรรดาข้าราชการบริวาร ทรง

สัมภาษณ์ กศพดี อยู่คงดี, นักโบราณคดี โครงการชุดแต่งและบูรณะ โบราณสถานเมืองยะรัง จังหวัดปัตตานี, 24 มิถุนายน 2536.

*** ประวัติความเป็นมาของเมืองปัตตานี ตัดตอนมาจากหนังสือ Hikayat Pattani ซึ่งมีต้นฉบับเป็นภาษามลายู แปลโดย วัน มะโรหบุตร ในวารสารรัฐสมิแล ปีที่ 8 ฉ.2-3 (มีนาคม-สิงหาคม 2528)

รับสั่งให้ข้าราชการจัดการชิงบ่วง ดักแร้ว และนำเข้าไปในป่าเพื่อไล่ต้อนสัตว์ต่าง ๆ ออกมาให้พระองค์ได้ล่า ข้าราชการบริวารทั้งหลายพากันไล่ต้อน ตั้งแต่เช้าจนตะวันตกล้อยก้ไม่มีสัตว์ป่าออกมาให้จับแม้เพียงสักตัวเดียวเป็นที่น่าประหลาดยิ่งนัก ญานาท้าวนักกะพาจึงสั่งให้ปล่อยสุนัขล่าเนื้อออกไป เมื่อปล่อยสุนัขไปได้ประมาณสักสองชั่วโมงก็ได้ยินเสียงสุนัขเห่า จึงตรัสถามข้าราชการบริวารว่า สุนัขเห่าอะไร ก็ได้คำตอบว่าในป่าบริเวณนั้นมีกระเจงตัวหนึ่ง โตขนาดเท่าแพะมีขนสีขาวสะอาดสวยงามมาก เมื่อสุนัขไล่ตามกระเจงไปถึงริมทะเล กระเจงตัวนั้นก็แสดงปาฏิหาริย์อันตราธานหายไป ญานาท้าวนักกะพาเสด็จตามไปจนกระทั่งถึงบริเวณริมทะเล ณ ที่แห่งนั้นทรงพบกับกระท่อมหลังหนึ่ง มีชายชราผู้หนึ่งอาศัยอยู่และกำลังช้อนกุ้งอยู่ในทะเล จึงรับสั่งให้ข้าราชการบริวารไปได้ถามชายชราผู้นั้นว่าเป็นใคร มาจากไหน ชายชรากราบทูลว่าตนเป็นชาวประมง ชื่อเจ๊ะตานี แต่เดิมอาศัยอยู่ในเมืองโกตามะลิขัย เป็นผู้ติดตามสมเด็จพระอัยกาของญานาท้าวนักกะพาเดินทางไปยังกรุงศรีอยุธยา แต่เกิดล้มป่วยลงอย่างกะทันหันไม่สามารถติดตามกองทัพต่อไปได้ จึงพักอาศัยอยู่ที่บริเวณแห่งนี้ตั้งแต่นั้นมา

เมื่อญานาท้าวนักกะพาเสด็จกลับไปยังพลับพลาที่ประทับ ทรงปรึกษากับบรรดาข้าราชการบริวารทั้งหลายว่า พระองค์มีความคิดต้องการที่จะสร้างบ้านแปลงเมืองขึ้น ณ บริเวณชายป่าริมทะเลตรงที่กระเจงป่าตัวนั้นอันตราธานหายไป ด้วยเหตุที่บริเวณแห่งนี้ภูมิประเทศอันสวยงามและเหมาะสมกับการเป็นเมืองยิ่งนัก หลังจากนั้นไม่นานการสร้างเมืองก็เริ่มขึ้น โดยการเกณฑ์ชาวบ้านจากเมืองโกตามะลิขัยและลานช้างมาช่วยก่อสร้าง เมื่อการสร้างเมืองเสร็จจึงสั่ง ญานาท้าวนักกะพาได้ขนานนามเมืองใหม่นี้ว่า "เมืองปัตตานี ดารุสสลาม" ตามชื่อของชายชราที่พระองค์ทรงพบปะและสนทนาด้วยในคราวนั้น

เวลาผ่านไปหลายปีหลังจากที่ญานาท้าวนักกะพาขึ้นครองเมืองปัตตานี พระองค์ทรงมีพระโอรสและธิดาสยามพระองค์ คือ พระโอรสกรุปพิชัยกายหน้า องค์แรก พระธิดาตมกมุทาชัย องค์ที่สอง และพระโอรสมหาชัยภายหลัง องค์สุดท้าย ต่อมาไม่นานนักญานาท้าวนักกะพาก็เกิดประชวรด้วยโรคผิวหนังประหลาด แดกกระแวงไปทั่วร่างกาย ไม่มีหมอหลวงผู้ใดสามารถรักษาให้หายได้ ยี่งนานวันพระอาการของพระองค์ยิ่งกำเริบ สร้างความเจ็บปวดให้กับพระองค์เป็นอันมาก จึงทรงรับสั่งให้บันดารา (Bendahara - ผู้สำเร็จราชการ) ออกประกาศแก่ชาวเมืองว่า ถ้าผู้ใดสามารถรักษาอาการประชวรของญานาท้าวนักกะพาให้หายเป็นปกติได้ พระองค์จะทรงแต่งตั้งให้

เป็นราชบุตรเขย ประกาศของทางการล่องรู้ไปถึงชายผู้หนึ่งนามว่า เช็ค ซาอิด (Sheik-Sai) หรือชะฟาฟีลดิน เป็นชาวเมืองปาไซ⁺ เช็คซาอิดมีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรค จึงได้ขอรับอาสาแต่มีเงื่อนไขว่า ถ้ารักษาอาการประชวรของเจ้าเมืองให้หายเป็นปกติได้แล้ว พระองค์จะต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม เมื่อพญาท้าวหนักกะพาทราบเรื่องจึงรับสั่งให้นำตัวเช็คซาอิดมาเข้าเฝ้าโดยด่วน และขอมปฏิบัติตามเงื่อนไขทุกประการ เช็คซาอิดจึงเริ่มทำการรักษาโรคของพระองค์ทันที จนกระทั่งอาการเริ่มทุเลาลงและสามารถออกจากราชการเมืองได้ ต่อจากนั้นอีกไม่กี่วันอาการป่วยของพญานักกะพาหายเป็นปกติ แต่พระองค์ทราได้ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับเช็คซาอิดไม่ จนเป็นสาเหตุทำให้พระองค์ต้องประชวรด้วยพระโรคเดิมอีกถึง 3 ครั้ง โดยมีเช็คซาอิดเป็นผู้ทำการรักษาพระอาการประชวรให้ทุกครั้ง และย้ำเตือนให้พระองค์ทรงปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ แต่พระองค์ก็ยังคงนิ่งเฉย กระทั่งในครั้งสุดท้ายเช็คซาอิดได้กราบทูลว่า "ถ้าพระองค์เกิดประชวรขึ้นมาอีกครั้ง ข้าพระองค์จะไม่ยอมมารักษาให้อีกเป็นอันขาด ถึงแม้จะประหารชีวิตก็ตาม" หลังจากนั้นไม่นาน เมื่อพญาท้าวหนักกะพาทรงหายจากอาการประชวรเป็นปกติดีแล้ว ได้เสด็จออกมาที่ท้องพระโรงพร้อมด้วยบรรดาข้าราชการบริวารทั้งหลาย และทรงประกาศให้เช็คซาอิดตลอดจนชาวเมืองทราบถึงการหันมายอมรับนับถือศาสนาอิสลามของพระองค์ การกระทำครั้งนี้นำความปลาบปลื้มมาสู่เช็คซาอิดเป็นอย่างยิ่ง เขาได้ยื่นมือออกจับพระหัตถ์ของเจ้าเมืองขึ้นจุนแล้วยกขึ้นทูลเหนือศีรษะ พร้อมทั้งสอนคำปฏิญาณรับศาสนาอิสลามแก่ทุก ๆ คนในที่แห่งนั้น นอกจากนี้เช็คซาอิดยังได้กราบทูลเสนอให้พญานักกะพาเปลี่ยนชื่อเป็นมุสลิม เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อพระองค์และชาวเมือง พญานักกะพาจึงกล่าวให้เช็คซาอิดตั้งชื่อให้พร้อมด้วยบุตรทั้งสามเพื่อการรับนับถือศาสนาอิสลามจะได้มีความสมบูรณ์ เช็คซาอิดตั้งชื่อให้พญาท้าวหนักกะพาว่า สุลต่านอิสมาอิล ซิลลุลลอฮิ นิลอาลาม ส่วนพระโอรสองค์โตให้ชื่อว่า สุลต่านมุสตาฟาร์ ซายี พระธิดาองค์รอง ชื่อ ซิตี อาอีชะด์ และพระโอรสองค์สุดท้ายให้ชื่อว่า สุลต่าน มินโซร์ ซายี เมื่อเช็คซาอิดตั้งชื่อให้พระโอรสและพระธิดาของเจ้าเมืองเรียบร้อยแล้ว พระองค์ได้พระราชทานทรัพย์สินเงินทองให้กับเช็คซาอิดเป็นจำนวนมาก จากนั้นเช็คซาอิดจึงเดินทางกลับไปยังบ้านของ

⁺ ปาไซเป็นเมืองขึ้นของสุมาตรา ราษฎรในเมืองนับถือศาสนาอิสลาม แต่เมืองอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบนับถือศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) จึงมักถูกโจมตีและก่อความอยู่เสมอ ชาวเมืองปาไซจึงอพยพไปอาศัยอยู่ที่อื่นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเมืองปัตตานีด้วย

คนที่ป่าไซ ในครั้งนั้นชาวเมืองที่รับนับถือศาสนาอิสลามก็คือ พวกที่อาศัยอยู่ภายในเมืองเท่านั้น ส่วนพวกที่อาศัยอยู่นอกเมืองออกไป หาได้นับถือศาสนาตามเจ้าเมืองไม่ การนับถือศาสนาอิสลามของเจ้าเมืองเป็นเพียงการเลิกเคารพเทวรูปและไม่รับประทานเนื้อหมูเท่านั้น ส่วนที่นอกเหนือไปจากนี้พระองค์ก็ยังคงไม่ได้ยึดถือปฏิบัติ

หลายปีต่อมาเมื่อค้าชาวเจ้าแฉ่งเรือสำเภาเข้ามาในเมืองปัตตานี พ่อค้าจีนได้นำของประหลาดมาถวายแก่เจ้าเมืองอย่างหนึ่งคือ ลูกปืนทำด้วยหิน ทำให้เจ้าเมืองคิดว่า ตนเองนั้นเป็นถึงเจ้าเมือง แต่ไม่มีปืนสำหรับใช้ยิงลูกปืน เป็นที่น่าอับอายชายหน้ายึ่งนัก จึงรับสั่งให้ข้าราชการบริหารออกข่าวประกาศให้ราษฎรทราบว่า ภายในระยะเวลาสามปีนี้อ้ออย่าได้มีการนำทองเหลืองออกขายให้กับชาวเมืองอื่นเป็นอันขาด เพื่อจะได้นำทองเหลืองเหล่านั้นมาหล่อเป็นปืนใหญ่ หากผู้ใดขัดขืนจะลงโทษถึงขั้นประหารชีวิต อยู่มาวันหนึ่งมีเรือเดินทางมาจากมะละกา และนำสินค้าต่าง ๆ มาขายในเมืองปัตตานี ในครั้งนั้นมีชาวเมืองมะนังกาเบา ชื่อ เช็คกุมบะ มีอาชีพเป็นพ่อค้าได้สั่งให้คนสนิทชื่อ อับดุลมุมิน ไปขายทองเหลืองให้กับพ่อค้าชาวมะละกา ซึ่งพ่อค้าก็ยินยอมรับซื้อทองเหลืองนั้น เมื่อถึงเวลากลางคืน เช็คกุมบะก็ให้อับดุลมุมิน ลักลอบนำทองเหลืองลงเรือ เพื่อลำเลียงไปส่งที่เรือของพ่อค้า แต่ถูกเจ้าหน้าที่ที่คอยลาดตระเวนตรวจสินค้าของเจ้าเมืองพบเห็นเข้า จึงถูกจับตัวไปไต่สวน เมื่อเรื่องราวทราบถึงเจ้าเมือง พระองค์มีรับสั่งให้นำตัวทั้งสองคนไปประหารชีวิตเสียที่ประตูช้างเผือกสะพานบ้านกะดี และให้นำศพของทั้งสองไปทิ้งในคลองปานาเระ แต่เมื่อทั้งสองลงไปถึงก็บังเกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้น โดยศพของเช็คกุมบะและอับดุลมุมิน ไม่จมน้ำ ลักษณะศพอยู่ในท่ายืนเหนือน้ำ เมื่อนำขึ้นศพของทั้งสองก็ลอยตามน้ำ ไปคล้ายกับคนเดินอยู่ในน้ำอยู่ถึงสามวันสามคืน เจ้าเมืองจึงสั่งให้นำศพไปฝังบริเวณชายฝั่งที่ยื่นออกไปในทะเล ขณะที่ลากศพไปฝังสภาพศพเกิดยึดยาวออกไป อีกทั้งลำตัวก็อ่อน ผิดไปจากคนธรรมดาแต่ที่สตั๊กก็สามารถฝังศพทั้งสองคนลงไปได้

ต่อจากนั้นไม่นานเจ้าเมืองมีรับสั่งให้หล่อปืนใหญ่ โดยมีนายช่างเป็นชาวเมืองโรม ชื่อว่า อับดุลซอหมัด เป็นผู้หล่อปืนใหญ่ขึ้นที่หน้าหมู่บ้านเตมบาฆา แต่เมื่อหล่อเสร็จแล้วกลับไม่สามารถยิงได้ เนื่องจากทองเหลืองที่ใช้หล่อปืนนั้นมีขนาดบางมาก เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทำลายทิ้งและหล่อใหม่ ด้วยพระบารมีของเจ้าเมืองทำให้ปืนใหญ่ที่หล่อขึ้นมาใหม่นี้สำเร็จลงด้วยดี ปืนใหญ่ทั้งสามกระบอกมีชื่อว่าครันครี โตะ โปะ และนางลิลลิว ครั้นต่อมาอีกไม่กี่ปี สุลต่านอิสมาอิลก็สิ้นพระชนม์

ลง สุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ พระโอรสองค์โตจึงขึ้นสืบราชสมบัติต่อจากพระบิดา เมื่อขึ้นครองราชย์ สุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยความรักและความยุติธรรม บ้านเมืองมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น พ่อค้าต่างบ้านต่างเมืองพากันเดินทางมาค้าขายที่เมืองปัตตานีนี้กันเป็นจำนวนมาก

อยู่มาวันหนึ่งมีชาวเมืองปาไซ ชื่อว่า เช็ค ซอฟียุกติน เป็นชาวมุสลิมปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ที่นอกกำแพงเมือง ได้รับเชิญจากเจ้าเมืองให้เข้าไปในวังเพื่อสนทนาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เช็ค ซอฟียุกตินได้กราบทูลว่า "อันเมืองอิสลามนั้นควรจะต้องมีมัสยิดสำหรับให้ราษฎรได้กราบไหว้องค์พระอัลลอฮ์ จึงจะเป็นเมืองแห่งศาสนาอิสลามที่สมบูรณ์ ถ้าหากไม่มีมัสยิดแล้วความเป็นอิสลามจะไม่ปรากฏเป็นที่ชัดเจน" สุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ จึงรับสั่งให้มีการจัดเตรียมสร้างมัสยิดขึ้นตามคำแนะนำของ เช็ค ซอฟียุกติน ต่อจากนั้นศาสนาอิสลามก็เผยแพร่ออกไปจนถึงเมืองโกตามะลิฆีย บรรดาชาวเมืองต่างก็พากันหันมานับถือศาสนาอิสลามกันอย่างทั่วถึง

หลังจากที่ปกครองบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขมาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว สุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ ทรงมีพระประสงค์จะเดินทางไปเยี่ยมเยียนกรุงศรีอยุธยาสักครั้งหนึ่ง เนื่องจากกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยานั้นมีความเกี่ยวข้องกับเป็นเครือญาติกัน นอกจากนี้การคบหาประเทศเพื่อนบ้านนั้นย่อมนำมาซึ่งประโยชน์ในการพึ่งพาอาศัยกันภายหลัง พระองค์จึงรับสั่งให้บรรดาข้าราชการจัดเตรียมขบวนเรือและเสบียงอาหารเพื่อเดินทางไปยังกรุงศรีอยุธยา เมื่อสุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ พร้อมด้วยข้าราชการเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาก็ได้รับการต้อนรับจากกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง ครั้นถึงเวลาเดินทางกลับกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงมอบเชลยศึกพร้อมกับลูกเมียเดินทางไปพร้อมกับขบวนของเจ้าเมืองปัตตานีหลายร้อยคน เมื่อสุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ กลับมาถึงปัตตานีได้สั่งให้มีการสะสมไพร่พลและศาสตราวุธเพื่อเดินทางไปยังกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ในครั้งนี้สุลต่านทรงคัดเลือกไพร่พลแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นกลุ่มคนสูงอายุให้อยู่รักษาบ้านเมือง ส่วนที่สองเป็นคนหนุ่มวัยฉกรรจ์มีจำนวนหนึ่งพันคน และผู้หญิงหนึ่งร้อยคนทำหน้าที่หุงหาอาหารแก่ไพร่พลทั้งหมด สุลต่านมุสตาฟาร์ ชาฮ์ พร้อมด้วยพระอนุชาเดินทางไปยังกรุงศรีอยุธยาก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีเสมือนครั้งที่ผ่านมา แต่แทนที่สุลต่านจะปฏิบัติกับกษัตริย์

แห่งกรุงศรีอยุธยาด้วยอัยยาศัยไมตรีอันดีงาม พระองค์กลับมาไพร่พลเข้าโจมตีกรุงศรีอยุธยา⁺⁺ แต่ในที่สุด สุลต่านมุสตาฟาร์ ชาห์ ก็ต้องประสบกับความพ่ายแพ้ พระองค์ได้ยอมสละชีวิตเพื่อให้พระอนุชาตีฝ่าวงล้อมของทหารกรุงศรีอยุธยาลงเรือกลับมายัง เมืองปัตตานี

เมื่อสุลต่านมันโซร์ ชาห์ เสด็จกลับถึงเมืองปัตตานีได้สถาปนาตนเองขึ้นสืบราชสมบัติแทนสุลต่านมุสตาฟาร์ ชาห์ เพราะแน่ใจว่าพระเจ้าชรรูเสียชีวิตลงแล้วที่กรุงศรีอยุธยา สุลต่านมันโซร์ ชาห์ นั้นทรงมีพระราชโอรสและพระธิดารวมเจ็ดพระองค์ คือ รាយอียะ รายาบิรู รายาอู รายากูนิง รายาบีมา รายามัสกรหรือจิง และสุลต่านบะย์ตุร ชาห์ ภายหลังเมื่อพระโอรสของสุลต่านมันโซร์ ชาห์ ทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์ลง คือ รายามัสกรหรือจิง และสุลต่านบะย์ตุร ชาห์ เมืองปัตตานีจึงไม่มีเจ้าเมืองที่เป็นชายขึ้นปกครองเมืองอีกเลย คงเหลือแต่พระธิดา 5 พระองค์ ขึ้นครองราชย์สืบสมบัติต่อกันมา จนกระทั่งสิ้นสุดยุคแห่งการปกครองของราชวงศ์ปัตตานี ซึ่งเริ่มต้นจากสุลต่านอิสมาอิล ชาห์ ตลอดระยะเวลาที่ราชวงศ์ปัตตานีขึ้นปกครองเมืองนั้นประสบกับปัญหาการต่อสู้แย่งชิงราชบัลลังก์ในระหว่างเชื้อพระวงศ์ด้วยกันเองเสมอ นอกจากนี้ยังได้มีการทำศึกสงครามกับกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งซึ่งอยู่ในรัชสมัยของรายาอู ศึกครั้งนี้ยิ่งใหญ่มากในประวัติศาสตร์ปัตตานี เรียกว่า "ศึกสยาม" โดยกองทัพจากกรุงศรีอยุธยาก็กองทัพมาตีเมืองปัตตานี แต่สู้รบอยู่ได้ไม่นานก็ต้องยกทัพกลับไปเนื่องจากขาดเสบียงอาหาร

เจ้าเมืององค์สุดท้ายที่ขึ้นปกครองเมืองปัตตานีคือ รายากูนิง ต่อจากนั้นราชวงศ์ที่ขึ้นปกครองเมืองปัตตานีต่อจากรายากูนิงคือ ราชวงศ์กลันตัน เนื่องจากราชวงศ์ปัตตานีสิ้นพระราชวงศ์ที่จะขึ้นสืบราชบัลลังก์ต่อ ราชวงศ์กลันตันเม็กซิตรีปกครองเมืองปัตตานีทั้งสิ้น 8 พระองค์ เป็นเพียงช่วงสั้น ๆ ประมาณ 40 กว่าปีเท่านั้น หลังจากสิ้นสุดราชวงศ์กลันตันแล้ว ปัตตานีต้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁺⁺ เหตุการณ์ในช่วงนี้ควรจะอยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งกำลังทำศึกสงครามกับเมืองพม่า จนถึงขั้นต้องเสียกรุงศรีอยุธยา พงศาวดารของไทยเองก็ได้กล่าวถึงการเดินทางเข้ามาของสุลต่านเมืองปัตตานีเพื่อมาช่วยกรุงศรีอยุธยาทำศึกสงคราม โดยไม่ได้กล่าวถึงการเดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีแต่อย่างใด การที่ปัตตานีโจมตีกรุงศรีอยุธยาในครั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาอยู่ในภาวะคับขันไม่สามารถสู้รบกับศัตรูทั้งสองด้านได้

ประสบกับการแย่งชิงอำนาจระหว่างผู้สำเร็จราชการหลายฝ่าย และในที่สุดเมืองปัตตานีก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทยตลอดไป

ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างมีเรื่องราวในลักษณะตำนาน ปรัมปรานิยาย เกี่ยวกับต้นกำเนิดความเป็นมาของตนและดินแดนที่อาศัย ภายในกลุ่มเองก็ไม่ได้มีปรัมปรานิยายเพียงชุดเดียวที่นำมาอ้างอิงสิทธิ์ผลประโยชน์ทางสังคม เช่น ในกลุ่มชาติพันธุ์จีนปัตตานี มีเรื่องราวเกี่ยวกับต้นกำเนิดของตน บรรพบุรุษ หลากหลายสำนวน ชาวมาเลย์มุสลิมก็เช่นเดียวกัน ยังมีปรัมปรานิยายอีกชุดหนึ่งที่กล่าวถึงต้นกำเนิดเมืองปัตตานี แต่ไม่เป็นที่แพร่หลาย ยังคงอยู่ในรูปประเพณีบอกเล่าเรื่องราวของปรัมปรานิยายในชุดนี้กล่าวถึงต้นกำเนิดของเมืองปัตตานีเช่นเดียวกัน แตกต่างกันที่การสร้างเมืองเกิดขึ้นโดยสตรี เนื้อเรื่องโดยสังเขปมีดังนี้

พระเจ้าราชของนางจายน ซึ่งเป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองไทรบุรี ต่อจากรายามะระโย วิชา พระราชบิดา ต้องการที่จะสร้างเมืองใหม่ให้กับพระกนิษฐา ตามพระดำริของพระราชบิดา แต่เนื่องจากแผ่นดินที่ต่อจากเมือง ไทรบุรีนั้นกว้างใหญ่ไพศาล ไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าชัยภูมิใดจะเป็นที่เหมาะสม จึงต้องการให้มีการเสี่ยงทายตามบุญวาสนาของนางจายนเอง โดยให้นางจายนขี่ช้างออกเดินทางไป ถ้าช้างไปถึง ณ สถานที่แห่งใดแล้วหยุดร้องไห้ ก็ให้ถือว่าที่แห่งนั้นเป็นชัยภูมิอันเหมาะสมที่จะสร้างเป็นเมืองต่อไป นางจายนจึงเริ่มออกเดินทางไปทางทิศเหนือจากเมืองไทรบุรี เมื่อเดินทางมาได้เป็นระยะเวลา 15 วัน ช้างจึงหยุดเดินและส่งเสียงร้องขึ้น 3 ครั้ง นางสั่งให้ข้าราชการบริวารทั้งหลายที่ติดตามมาหยุดและสร้างพลับพลาที่หน้ากั้วคราว ณ บริเวณแห่งนั้น อย่างไรก็ตาม นางจายนมีความประสงค์ที่จะสร้างเมืองให้อยู่ติดกับทะเล ซึ่งไม่ใช่บริเวณแห่งนั้น นางจึงอธิษฐานต่อพระผู้เป็นเจ้า ขอให้ได้สร้างเมืองขึ้นตามความประสงค์ และอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันกับที่ช้างส่งเสียงร้อง รอบบริเวณที่หน้ากั้วคราวของนางจายนนั้นมีกวางทรายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่มาวันหนึ่งนางมีความประสงค์ที่จะออกไปล่ากวางทราย แต่เมื่อเดินทางไปถึงบริเวณป่าริมทะเลกลับไม่พบกวางทรายเลยแม้เพียงสักตัวเดียว พบแต่กระเจงเผือกรูปร่างลักษณะสวยงาม ดาแดงเหมือนทับทิม วิ่งออกมาบริเวณเนินทราย ในขณะที่ข้าราชการบริวารทั้งหลายพากันเข้าไปล้อมจับนั้น กระเจงเผือกก็อันตรธานหายไป เมื่อนางจายนตามมาถึงบริเวณที่กระเจงหายไป จึงรับสั่งถามว่ากระเจงหายไปไหน ข้าราชการบริวารทั้งหลายก็ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า "หายไปบริเวณปะตานิ้ง" หมายความว่าหายไป ณ บริเวณหาดทรายแห่งนี้

นางจายันนิกไตร์ตรงดู และเห็นว่าการศึกษาที่กระจงเผือกปรากฏออกมา นั้น คงจะเป็นอำนาจของ พระผู้เป็นเจ้าของเมือง ๗ บริเวณที่แห่งนี้แน่แท้ จึงได้จัดให้มีการสร้างเมืองขึ้น และให้ชื่อว่า "นครปะตานิ้ง"

ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เมื่อนางจายันสร้างเมืองปัตตานีขึ้นเรียบร้อยแล้วได้จัดสร้าง มีสยิตขึ้นแห่งหนึ่ง ที่ตำบลกรือเซะ ก่อด้วยอิฐ 3 ห้อง มีเจดีย์รอบกว้างประมาณ 2 วา ยาว ประมาณ 5 วา ฝาผนังเจดีย์นั้นก่อเป็น โค้งทั้งสี่ด้าน พื้นประธานสูงประมาณ 2 ศอก พื้นเจดีย์ ประมาณ 2 ศอก แต่ไม่ได้บอกว่าเป็นเหตุใดมีสยิตจึงมีลักษณะดังเช่น ในปัจจุบัน

จากสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ ที่กล่าวว่า "การรับรู้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์โดย ผ่านทางปรัมปรานิยาย เป็นตัวกำหนดโครงสร้างและรูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์" การศึกษาลังคมในแนวทฤษฎีทางหน้าที่นิยม (Functionalism) นั้น มองว่า สถาบันในสังคมทุก สถาบันนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายที่ต่อการดำรงอยู่ของสังคม ดังนั้น การศึกษาปรัมปรานิยายใน แนวทฤษฎีการหน้าที่นิยม ผู้ศึกษาจะต้องค้นหาหน้าที่ของปรัมปรานิยายที่มีต่อสังคม จากแนวคิด ของ Malinowski เสนอว่า ปรัมปรานิยายเป็นเรื่องเล่าที่ถือว่ามีศักดิ์สิทธิ์ มีการแสดงออกในรูป ของพิธีกรรม กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม การจัดระเบียบทางสังคม ปรัมปรานิยายในแต่ละเรื่อง อาจ มีการแสดงออกที่แตกต่างกันไป ซึ่งไม่จำเป็นต้องออกมาในรูปของพิธีกรรมเสมอไป แต่ก่อนที่จะ ทำความเข้าใจปรัมปรานิยายให้กระจ่างได้ นั้น จะต้องเข้าใจถึงสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของกลุ่ม ชนที่มีความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน^๕

ปรัมปรานิยายในแนวคิดของ Malinowski นั้นไม่ใช่ประวัติศาสตร์ แต่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อตอบสนองความจำเป็นหรือความต้องการบางอย่าง เช่น การแสดงความยิ่งใหญ่ของกลุ่ม ถึงแม้ว่าปรัมปรานิยายจะ ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ แต่สามารถสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ได้

^๕ปรีติตา เฉลิมเผ่า-กอนันตกุล. "การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : ตัวอย่างการ วิเคราะห์เรื่องเล่าแบบ myth" วารสารสังคมศาสตร์ 6 (ตุลาคม 2525-มีนาคม 2527) :

(Reconstruct) การสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ของกลุ่มชนนี้ นำไปสู่การอ้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มของตน เพื่อช่วงชิงอำนาจสิทธิทางสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทำหน้าที่เสมือนกฎหมายและกฎหมายศีลธรรม นำมาใช้สนับสนุนหรือคัดค้านการอ้างสิทธิของบุคคลหรือกลุ่ม ปรีมปราณียามีบทบาทต่อการแบ่งกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม สิทธิของกลุ่มต่อการใช้ที่ดิน ต่อการเป็นเจ้าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางประเภท

ในจังหวัดปัตตานีมีกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์มุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่ของพื้นที่ และเป็นเจ้าของดินแดนแต่ดั้งเดิม ปรีมปราณียาของชาวมลายูมุสลิมจึงมีลักษณะ เป็นการอธิบายต้นกำเนิดของเมืองปัตตานี อ้างถึงการเข้าครอบครองดินแดนปัตตานีเป็นครั้งแรกก่อนชนกลุ่มอื่น ปรีมปราณียาจะแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรม มีสิทธิในดินแดนอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัยหรือการทำมาหากิน ชาวมลายูมุสลิมพยายามใช้ความเหนือกว่าทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบกว่าชนกลุ่มอื่น เพื่อกล่าวอ้างสิทธิความชอบธรรม และประโยชน์ทางสังคมเพื่อกลุ่มของตน การกล่าวอ้างว่าปัตตานีเป็นสถานที่ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษของชาวมลายูมุสลิมเป็นผู้ค้นพบและครอบครองสืบต่อมา มีความสัมพันธ์กับสิทธิในการใช้ที่ดิน นำไปสู่การแบ่งแยกการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ชาวมลายูมุสลิมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูก หรือทำการประมง เพราะการมีสิทธิทำกินบนดินแดนของตน และการสืบทอดต่อกันมาทำให้รู้ถึงสภาพดินฟ้าอากาศ ความเหมาะสมในการเพาะปลูกได้ เชี่ยวชาญกว่าชนกลุ่มอื่นที่เข้ามาทีหลัง ในขณะที่ชาวจีนหรือชนกลุ่มอื่น ต้องมาเรียนรู้หาประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตใหม่ การประกอบอาชีพของชาวจีนแตกต่างไปจากชาวมลายูมุสลิม การประกอบอาชีพของชาวจีนจึงไม่อยู่ในฐานะของผู้ผลิต จะพบว่าชาวจีนในปัตตานีจะประกอบอาชีพค้าขายเป็นส่วนใหญ่

ชาวจีนในปัตตานีมีปรีมปราณียา เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอธิบายต้นกำเนิดของชาวจีนและความเหมาะสมของการประกอบพิธีสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เนื้อหาในปรีมปราณียา กล่าวถึงการเดินทางเข้ามาปัตตานีของบรรพบุรุษชาวจีนเป็นครั้งแรก ยอมรับว่ากลุ่มของตนนั้นเป็นผู้มาทีหลัง มิใช่กลุ่มที่เข้ามาบุกเบิกดินแดนแห่งนี้เป็นกลุ่มแรก ปัตตานีมีชาวมลายูมุสลิมเป็นเจ้าของดั้งเดิม เนื้อหาของปรีมปราณียาเป็นความพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการอธิบายถึงการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีน (ลิ้มเต้าเคียนและธิดาเจ้าเมืองปัตตานี) การกล่าวถึงการตั้งถิ่นฐาน การแต่งงาน การก่อสร้างมัสยิดกรือเซะและ

ป็นใหญ่ของชาวจีน เป็นการแสดงความผูกพันกับท้องถิ่นแทรกตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้ชาวจีนสามารถอาศัยอยู่ในปัตตานีท่ามกลางชาวมลายูมุสลิมซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของพื้นที่ได้ ชาวมลายูมุสลิมยอมรับให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบแต่อย่างใด อีกทั้งในปรัมปรานิยายเมืองปัตตานีก็ยังคงกล่าวถึงการเดินทางเข้ามาค้าขายสินค้าของชาวจีน "มีพ่อค้าชาวจีนแล่นเรือสำเภาเข้ามาในเมืองปัตตานี พ่อค้าชาวจีนได้นำของประหลาดมาถวายแก่เจ้าเมือง คือ ลูกปิงที่ท่ามาจากหิน"^๑ เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทย ชาวจีนที่มีต่อชาวมลายูมุสลิมแล้ว พบว่าอยู่ในลักษณะที่แตกต่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับปัตตานี (มลายูมุสลิม) มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้า ชาวเมืองปัตตานีจะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้กับไทย และในความรู้ลึกลับของชาวมลายูมุสลิมต่อชาวไทย เป็นความรู้ลึกลับว่าชาวไทยคือผู้รุกราน การต่อสู้ครั้งแล้วครั้งเล่าที่ผ่านมาตั้งแต่ในอดีต เป็นการต่อสู้เพื่อเอกราชแต่สำหรับชาวจีนแล้ว ชาวมลายูมุสลิมไม่มีปรัมปรานิยายหรือประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเลย จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของชาวมลายูมุสลิมขึ้นที่มัสยิดกรือเซะ ในปีพ.ศ. 2532-33

กล่าวโดยสรุปแล้ว ปรัมปรานิยายตามแนวทฤษฎีการหน้าที่แล้ว จะมีหน้าที่ต่อสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์มลายูมุสลิมและจีน ดังต่อไปนี้

1. อธิบายเรื่องราวในสิ่งที่มนุษย์ไม่รู้

สิ่งที่มนุษย์ไม่รู้และพยายามหาคำตอบให้กับตนเอง ในที่นี้คือ ต้นกำเนิดและความเป็นมาของบรรพบุรุษในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

2. เพื่อการแสดงออก ประมวลความเชื่อออกมาเป็นภาษาสัญลักษณ์

ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจะเป็นภาษาสัญลักษณ์แสดงความเชื่อถือศรัทธาของชาวจีนออกมาให้สมาชิกภายในกลุ่มและนอกกลุ่มรับรู้และเข้าใจ ถึงแม้ว่าจะแฝงไว้ด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ก็ตาม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความศรัทธาและความเชื่อถือ

^๑A. Teeuw and D.K. Wyatt, Hikayat Patani The Story of Patani, p. 152.

ในขณะที่ปรัมปรานิยายเมืองปัตตานี เป็นภาษาสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเหนือกว่าทางประวัติศาสตร์ การเป็นเจ้าของดินแดนดั้งเดิมมีส่วนของความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นกับชาวมุสลิม

3. จัดระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ การกล่าวอ้างถึงการเป็นเจ้าของดินแดนดั้งเดิมมีความสัมพันธ์กับเรื่องการอ้างสิทธิ์ในการใช้ที่ดิน ทำให้เข้าใจสภาพสังคมภายในปัตตานี ปรัมปรานิยายจะทำหน้าที่เสมือนกฎทางศีลธรรม นำมาใช้สนับสนุนหรือคัดค้านการอ้างสิทธิ์ของบุคคลหรือกลุ่ม

4. รับรองความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

ปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวทำหน้าที่อธิบายความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว คล้ายคลึงปัญหาและข้อสงสัยต่าง ๆ คำตอบที่เกิดขึ้นในปรัมปรานิยายนำไปสู่ความเชื่อถือ และการประกอบพิธีกรรมในเวลาต่อมา

ปรัมปรานิยายในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีหน้าที่หลากหลาย ไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่เหมือนกันทุกเรื่อง ดังเช่นปรัมปรานิยายในกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์มุสลิมและจีน ซึ่งมีการทำหน้าที่ที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าปรัมปรานิยายในกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์มุสลิมจะไม่กล่าวเน้นในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เปรียบเช่นปรัมปรานิยายในกลุ่มชาติพันธุ์จีน ทั้งนี้ น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งไม่อนุญาตให้ชาวมุสลิมเชื่อถือในสิ่งอื่นใด นอกเหนือไปจากคำสั่งสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน และท่านศาสนทูตบีมูฮัมมัด (คือลฯ)

3.2 การประกอบพิธีกรรมและความเชื่อ

3.2.1 การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยในแต่ละปีจะมีการจัดพิธีสำคัญทั้งหมด 3 ครั้ง คือ พิธีสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว พิธีเซ่งเม็ง (ไหว้ศพ) และพิธีวันเกิดเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1.1 พิธีสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จัดเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่มากของจังหวัดปัตตานี การจัดงานจะเริ่มขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย ตามปีปฏิทินจันทรคติของจีน คือหลังจากวันตรุษจีนไปประมาณ 14 วัน ในปี 2536 งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจัดขึ้นตั้งแต่วันที่ 3-9 กุมภาพันธ์ วันทำพิธีจริงคือวันที่ 6 กุมภาพันธ์ การจัดงานในครั้งนั้นถือว่าเป็นครั้งที่ยิ่งใหญ่มากนับตั้งแต่มีการจัดงานมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เพราะเป็นปีที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงมีอายุครบ 418 ปี โดยมี นาย ดร.สาวิตรี โภธิวิท รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแลในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทย มาเป็นประธานเปิดงานพิธี ในการจัดงานได้มีการถ่ายทอดสดไปทั่วประเทศโดยสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11 ร่วมกับสถานีวิทยุช่อง 10 ชาติใหญ่ ภายในงานพิธีการจัดแสดงมหรสพต่าง ๆ มากมาย เช่น โนรา जू ภาพยนตร์ เป็นต้น มีการออกร้านแสดงสินค้าและการละเล่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวอยู่ทั่วไปบริเวณรอบนอกศาลเจ้า

ก่อนถึงวันงานพิธีลุยน้ำ ลุยไฟ 1 วัน คือในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ (ขึ้น 14 ค่ำเดือนอ้าย) จะมีการจัดเตรียมเกี้ยวทามสำหรับองค์พระต่าง ๆ จำนวนทั้งหมด 13 เกี้ยวพร้อมกับจัดทำน้ำมนต์ไว้เป็นจำนวนมาก เพื่อใช้ในพิธีลุยไฟ คืนวันนั้นเวลา 24.00 น. จะมีการเสี่ยงทายถามองค์พระประธาน หรือองค์พระหม่อว่า เวลาใดเป็นฤกษ์ยามเหมาะสมที่จะออกจากศาลเจ้า ทำพิธีลุยน้ำ ลุยไฟ จนกระทั่งเสี่ยงทายว่าพระองค์ไหนจะออกจากศาลเจ้าบ้าง และออกเป็นองค์ที่เท่าไร เนื่องจากในศาลเจ้ามีองค์พระเป็นจำนวนมาก หลังจากการทอดโป๊ย (เขี่ย)เสี่ยงทายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในเวลาเช้าตรู่จะจัดเตรียมน้ำองค์พระต่าง ๆ ไปประทับที่เกี้ยวทาม ผู้ที่ทามเกี้ยวจะต้องเป็นชายที่เกิดในจังหวัดปัตตานีเท่านั้น ก่อนการทำพิธีจะต้องถือศีลกินเจเพื่อชำระล้างร่างกายและจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ งานพิธีในแต่ละครั้งมีผู้มาขออาสาทามเกี้ยวเป็นจำนวนมากกว่า 100 คน พระองค์หนึ่งใช้ผู้ทามเกี้ยว 4 คน และสำรองอีก 4 คน แต่เมื่อมีผู้ต้องการทามเกี้ยวเป็นจำนวนมาก จำต้องมีการจัดแบ่งกันทามเกี้ยวอย่างยุติธรรมเพื่อป้องกันการแย่งชิง เนื่องจากมีความเชื่อว่าผู้ทามเกี้ยวจะได้บุญกุศลมากและยังเป็นเกียรติแก่ตนเองรวมถึงวงศ์ตระกูลอีกด้วย ผู้ที่มาอาสาทามเกี้ยวจะได้รับแจกผ้ายันต์หรืออู่ สีแดงมัดเป็นก้อนขนาดเล็กภายในบรรจุขี้เถ้าที่ได้จากการจุดธูปเทียนบูชา โดยนำอู่มาผูกไว้ที่ข้อมือ ถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ผ่านการปลุกเสกใช้เฉพาะในพิธีลุยไฟเท่านั้น ในขณะที่อู่เชิญองค์พระลงจากแท่นบูชาจะจุดไฟเผากระดาษเงินกระดาษทองเพื่อปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย เมื่อน้ำองค์พระมาประทับลงที่เกี้ยว

ภาพที่ 15 แสดงการลှ่น้ำของบรรดาเทพเจ้า และผู้ที่เคารพนับถือเนื่องในงานสมโภชเจ้าแม่
ลิ้มกอเหนี่ยว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 16 การทรมานเกี่ยวเทพเจ้าต่าง ๆ ลุยไฟ จากบรรดาผู้ที่มีความศรัทธาในงานสมโภช
เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

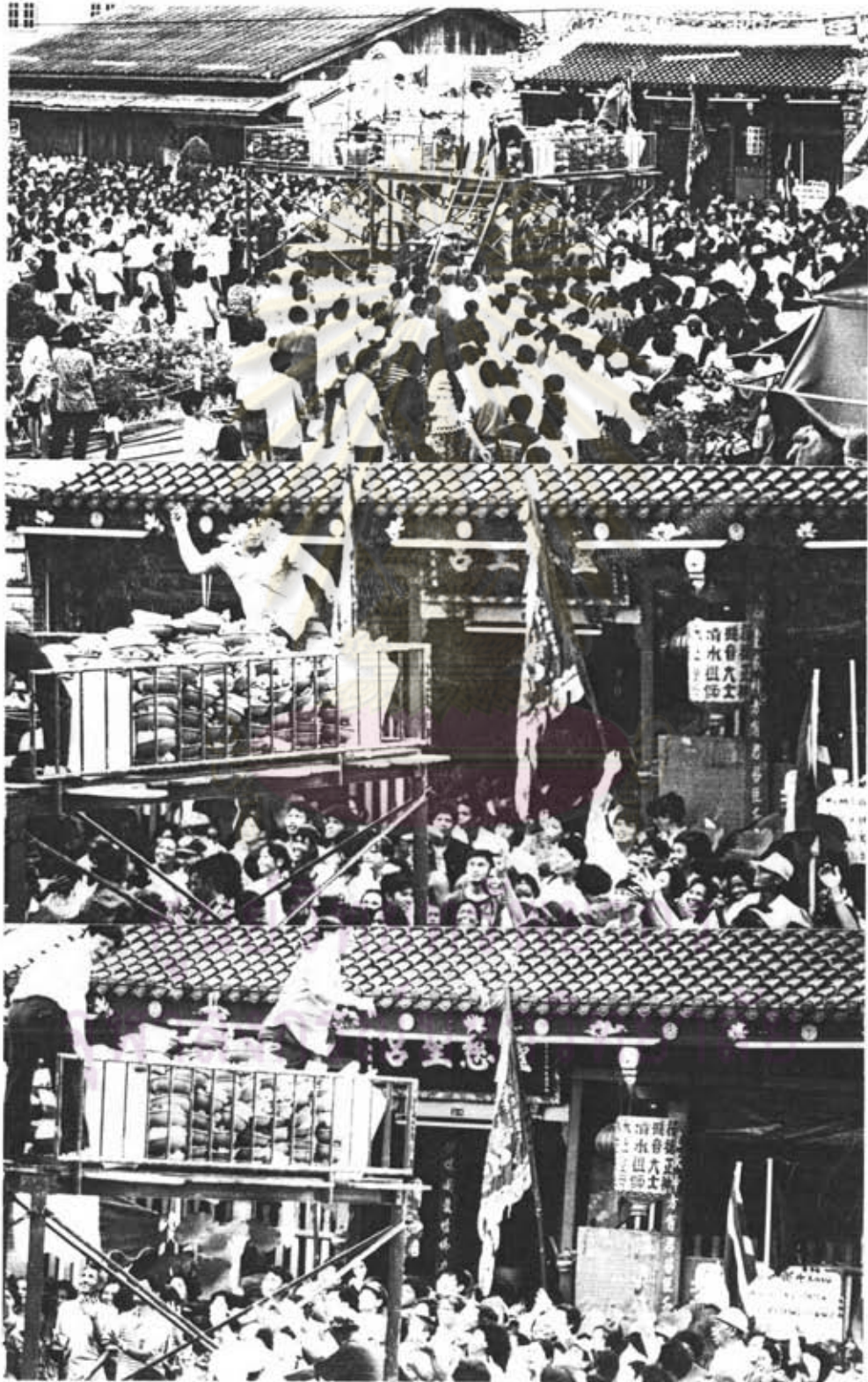
ใช้ผ้าสีแดงคาดองค์พระ ไว้อย่างแน่นหนาเพื่อป้องกันองค์พระพลัดหล่นจากเกี้ยว พร้อมทั้งประดับประดาตอกไม้และธงประจำองค์พระต่าง ๆ

เมื่อถึงเวลา 05.39 น. ของวันที่ 6 กุมภาพันธ์ อันเป็นฤกษ์ยามที่ได้เสด็จทวยไว้ จะเชิญองค์พระทุกองค์เคลื่อนออกจากศาลเจ้าเล่งจูเกียงไปตามถนนสายต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี องค์พระที่ออกจากศาลเจ้ามีทั้งหมด 13 องค์ คือ องค์พระหมอ เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เจ้าแม่สมุทร เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่กวนอิม เจ้าที่แปะกง องค์พระหมอองค์เล็ก เจ้าแม่กวนอิมองค์เล็ก และที่เหลืออีก 5 องค์คือ เจ้ากวนอู สถานที่แรกที่ขบวนแห่เดินทางไปถึงคือ บริเวณเชิงสะพานเตชานุชิต โดยทำพิธีการลุยน้ำข้ามแม่น้ำปัตตานี ซึ่งมีความกว้างประมาณ 200 เมตร และสามารถผ่านไปได้โดยไม่จม ตลอดเส้นทางรวมถึงบริเวณสะพานมีผู้คนยืนชมด้วยความศรัทธาเป็นจำนวนมาก นอกจากขบวนแห่องค์พระต่าง ๆ แล้ว ทางจังหวัดยังจัดให้มีขบวนแห่เชิดสิงโต มังกร ขบวนพาเหรดเข้าร่วมงานสมโภชในครั้งนี้อย่างมากมายหลายขบวน หลังจากลุยน้ำเสร็จแล้วขบวนองค์พระจะแห่ไปรอบๆ เมือง เพื่อให้ผู้คนในเมืองปัตตานี ได้มีโอกาสสักการะองค์พระต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ชาวเมืองที่มีเชื้อสายจีนและมีความเคารพนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว รวมถึงองค์พระอื่น ๆ จะจัดเตรียมโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องเซ่นไหว้ไว้หน้าบ้านหรือร้านค้า เพื่อรอกกราบไหว้บูชาในระหว่างที่องค์พระผ่านมาที่หน้าบ้านของพวกเขา มีการจุดประทัดเสียงดังสนั่นหวั่นไหวไปทั้งเมือง เมื่อเสร็จสิ้นการแห่ไปรอบเมืองแล้ว ขบวนองค์พระจะกลับไปศาลเจ้าเล่งจูเกียงเพื่อประกอบพิธีลุยไฟต่อ บริเวณที่จัดพิธีลุยไฟคือลานปูนกว้างซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามของศาล ทางเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิก่อกองไฟกองใหญ่เตรียมพร้อมไว้แล้ว โดยใช้ถ่านถึง 25 กระสอบในการลุยไฟในครั้งนี้ บริเวณรอบกองไฟจะห้ามผู้หญิงเข้าไปใกล้อย่างเด็ดขาด เมื่อถึงเวลาลุยไฟผู้ทรมกั้วองค์พระทั้ง 13 องค์จะพากันเดินข้ามกองไฟที่ลุกโชนทั้งขาไปและกลับเป็น 1 เที้ยว ต่อจากนั้นจะเริ่มเดินใหม่อีกครั้ง โดยในแต่ละเที้ยวจะมีองค์พระออกจากขบวนไฟทีละองค์จนกระทั่งเหลือองค์สุดท้ายจึงถือว่าเป็นการสิ้นสุดพิธี ก่อนพิธีลุยไฟผู้ทรมกั้วแต่ละคนมีความเชื่อมั่นว่า องค์พระจะคุ้มครองให้พวกเขาเดินผ่านข้ามกองไฟไปได้อย่างปลอดภัยโดยที่ไม่รู้สิกร้อนและเกิดอันตรายขึ้นแต่อย่างใด หลังจากสิ้นสุดพิธีการลุยไฟแล้วจะหามองค์พระกลับเข้าศาลเจ้า ในระหว่างนั้นประชาชนผู้มีความศรัทธาได้เข้ามาขย้อแย่งผ้าแดงที่พันรอบองค์พระธงและสิ่งของต่าง ๆ ภายในเกี้ยวไปจนหมด โดยนำกลับไปบูชาถือเป็นสิ่งของสิริมงคล

3.2.1.2 นิธิเซ่งเม็ง (ไหว้ศพ) จัดขึ้นในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน นิธินี้เป็นพิธีระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วตามประเพณีดั้งเดิมของชาวจีน โดยจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร หัวหมู เป็ด ไก่ ผลไม้ และกระดาษเงินกระดาษทอง ไปประกอบพิธีเช่นไหว้ ณ ฮวงซุ้ยเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ผู้ประกอบพิธีรวมถึงจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้ต่าง ๆ คือ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเทพปุษนิยสถานซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้าและฮวงซุ้ย พร้อมด้วยผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมในพิธี นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกันทำความสะอาดฮวงซุ้ยของเจ้าแม่ด้วย หลังจากจัดอุปเทียบบกราบไหว้บูชาเจ้าแม่เรียบร้อยแล้วจะมีการเผากระดาษเงินกระดาษทองที่จัดเตรียมไว้ การเช่นไหว้เป็นการระลึกถึงเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเพื่อแสดงความเคารพและศรัทธาที่มีอยู่ มีความเชื่อว่าเจ้าแม่จะช่วยปกป้องคุ้มครองรักษา ตลอดจนบำบัดความทุกข์ความเจริญให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มีความศรัทธาและครอบครัว

3.2.1.3 นิธิวันเกิดเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว (หั่งกระจาด) จัดขึ้นในวันที่ 27 เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน นิธิเริ่มต้นขึ้นในตอนเช้าด้วยการเช่นไหว้บูชาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งจะทำเป็นพิเศษ สิ่งของที่นำมาเช่นไหว้ มีเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีพิธีทำน้มนวดโดยใช้เทียนที่ได้จากการเช่นไหว้เจ้าแม่มาหยดลงในน้ำ ผู้ที่ทำน้มนวดนี้เป็นคนเดียวกันกับผู้ทำพิธีเสี่ยงทายเชิญเจ้าแม่ออกจากศาลเจ้า ในช่วงเช้ามีผู้คนนำอาหารเครื่องเช่นมากราบไหว้เจ้าแม่เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นในงานพิธียังมีการทำบุญ บริจาคทาน และมีมหรสพมาแสดงในช่วงเย็น ส่วนใหญ่จะเป็นงิ้วและภาพยนตร์ งานพิธีจัดขึ้นทั้งหมด 7 วัน 7 คืน แต่ในบางครั้งอาจเพิ่มเป็น 10 วัน ในกรณีที่มีผู้นำงิ้วมาแสดงเป็นจำนวนมากไม่สามารถแสดงได้หมดภายใน 7 วัน งานในวันที่ 7 ถือเป็นวันสุดท้ายของงานพิธี จะมีงานหั่งกระจาดซึ่งจัดอย่างยิ่งใหญ่ การหั่งกระจาดคือการบริจาคทานนั่นเอง เริ่มจากทางเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเทพปุษนิยสถานจะนำอ่างพลาสติกใบขนาดปานกลาง ไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบของศาลเจ้า จากนั้นชาวบ้านก็นำอาหารแห้ง ผลไม้ ข้าวสารใส่ในอ่างพลาสติกกลับมาให้กับทางมูลนิธิ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิจะนำส่งของทั้งหมดที่ได้จากการบริจาคทานไปไว้บนห้างสูง ซึ่งสร้างขึ้นสำหรับใช้ในงานหั่งกระจาดโดยเฉพาะ เมื่อถึงเวลาที่กำหนดไว้คือประมาณ 16.00 น. เจ้าหน้าที่จะขึ้นไปยืนอยู่บนห้างแล้วโยนไม้ตีลงมาให้ผู้คนที่มาชุมนุมกันมากมายบริเวณหน้าศาลเจ้าที่ไม่ตีจะมีหมายเลขกำกับไว้ให้ผู้ที่ย่างกันรับไม้ตีได้นำไปแลกสิ่งของ นอกจากนั้นยังมีใบตองห่อเป็นก้อนสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ภายในบรรจุข้อความว่าได้รับของบริจาคอะไรบ้างเช่นเดียวกับไม้ตี

ภาพที่ 17 แสดงงานทั้งกระจาด ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในวันที่ 27 เดือน 7 ตามปฏิทินจีน

แต่เป็นของที่ทางมูลนิธิเป็นผู้จัดให้ ส่วนไม้ตัวนั้นเป็นสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาบริจาค ผู้คนที่มารับบริจาคส่วนใหญ่เป็นชาวประมง ผู้มีรายได้น้อย ตลอดจนผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือในการแย่งชิงไม้ตัวก็มาร่วมในงานนี้ด้วย

พิธีกรรมตามแนวความคิดของ Durkheim เป็นส่วนหนึ่งแห่งปรากฏการณ์ทางศาสนา ซึ่งมีอยู่ 2 ส่วนคือ ความเชื่ออันเป็นเรื่องราวของระบบความคิด และพิธีกรรมเป็นลักษณะพิเศษในการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น Durkheim ให้คำนิยามของศาสนาว่า ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อและการปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งได้มารวมกันเป็นระบบ กล่าวคือ มีการจัดแยกสิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งได้สถาปนาขึ้นเป็นสิ่งต้องห้าม เมื่อความเชื่อและการปฏิบัติได้มารวมกันเป็น "ชุมชนแห่งศีลธรรม" ขึ้น เราเรียกกันว่า "สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา" ศาสนามีหน้าที่สำคัญต่อสังคมส่วนรวม ทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวบุคคลเข้ากับกลุ่ม ทำให้ความเบียดเบียนบุคคลลดลง และเมื่อบุคคลประกอบพิธีกรรม จะก่อให้เกิดพลังในการรวมกลุ่ม สร้างความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) เพื่อการอยู่รอดของกลุ่ม

ศาลเจ้าเล่งจูเกียง หรือ "สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา" นั้น เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของชาวจีนในปัตตานี ภายในศาลเจ้าจะประกอบด้วยเทพเจ้าต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น องค์พระทอม เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น อันแสดงถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อในระดับท้องถิ่นและความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมได้อย่างชัดเจน ทุก ๆ วันจะมีชาวจีนในปัตตานี และจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงนักท่องเที่ยวเดินทางมากราบไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทางศาลเจ้าจัดขึ้นนั้นส่วนใหญ่จะสืบเนื่องมาจากเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว โดยมีเทพเจ้าองค์อื่น ๆ เป็นส่วนประกอบในพิธี เช่น พิธีสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จะมีเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ออกมาร่วมลุลุน้ำลุยไฟด้วย แต่จะให้ความสำคัญกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมากที่สุด พิธีกรรมในชุมชนชาวจีนเป็นส่วนสำคัญในการทำให้บุคคลมารวมกัน สร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวให้เกิดขึ้น ทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่ง นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมยังเป็นการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนในปัตตานีต่อไป

บทบาทของพิธีกรรมลิ้มกอเหนี่ยวในปัจจุบันยังคงตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจในสังคมของเมืองปัตตานี จากสถิติในเอกสารประกอบการบรรยายสรุปของกระทรวงมหาดไทย จังหวัด

ปัตตานีจัดเป็นจังหวัดที่ยากจนของประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีส่วนทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดดีขึ้น การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จึงมีบทบาทและสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ นำรายได้เข้าสู่จังหวัดปัตตานี นอกจากนี้ยังหมายถึงเงินที่ได้จากการบริจาคของผู้ที่มานมัสการ ซึ่งถูกเก็บรวบรวมไว้โดยมูลนิธิเทพปุษยโสสถาน ทางมูลนิธิได้นำเงินบริจาคเหล่านี้ ไปมอบให้แก่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ในจังหวัดเพื่อจัดสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชาวปัตตานี เช่น สร้างโรงพยาบาล โรงเรียน การบริจาคเงินสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้หมายความถึง เป็นการกระจายรายได้ หรือก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการสร้างระบบอุปถัมภ์ขึ้นระหว่างชาวจีนและหน่วยราชการของรัฐ ซึ่งเป็นส่วนประกอบในการช่วงชิงผลประโยชน์ทางสังคมของจีน

ลักษณะพิเศษที่ทำให้พิธีกรรมแตกต่างไปจากปรากฏการณ์ทางสังคมทั่ว ๆ ไป คือพิธีกรรมนั้นจะต้องแวดล้อมไปด้วยสิ่งที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือ สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งจะต้องมีความหมายและพลังอำนาจในการสั่งการและก่อให้เกิดความเชื่อถือ สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการยอมรับและความเคารพร่วมกันภายในสังคม การเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงวางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของคนในสังคม พิธีกรรมทางศาสนาเปรียบเสมือนเป็นระเบียบในการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยที่มนุษย์เป็นผู้สร้างให้เกิดคุณค่าและความเคารพ เชื่อถือนั่นเอง Clifford Geertz กล่าวถึงศาสนาในเชิงสัญลักษณ์ว่าไม่ได้เป็นไปตามความหมายที่แท้จริงในตัวเอง แต่แฝงไว้ด้วยลักษณะของนามธรรมซึ่งยากแก่การแปลความ การเคารพบูชาสัญลักษณ์เป็นการเชื่อมโยงกับสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจ เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ความศรัทธา ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ถูกแสดงผ่านสัญลักษณ์ในรูปแบบของประเพณีนิยม ปรัมปรา นิทาน นิธิกรรม ฯลฯ การแสดงออกในการเคารพบูชาสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการประสานกันทางจิตใจ ภาวะอารมณ์ ศีลธรรมของมนุษย์กับโลกทัศน์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะในแต่ละสังคม

ความเชื่อถือ ศรัทธาในเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของชาวจีนนั้นมีลักษณะเป็นนามธรรม ยากแก่การตีความหรือให้ความหมายที่ชัดเจนลงไป รูปจำลองเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์แสดงถึงความเชื่อถือศรัทธา ซึ่งทุกคนในสังคมยอมรับและเข้าใจ การแสดงความเคารพบูชาด้วยการ เช่น ไหว้ เคารพบูชารูปเคารพเป็นการติดต่อสื่อสารหรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่ยากแก่การทำความเข้าใจ (ความเชื่อ) การลุยน้ำ ลุยไฟ ในพิธีสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นการ

แสดงถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเสริมสร้างและตอกย้ำพลังอำนาจให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่อไป

3.2.2 ความเชื่อถือศรัทธาของชาวมุสลิมเชื่อสายเงินที่มีต่อบรรพบุรุษชาวจีน

ความเชื่อถือศรัทธาของชาวมุสลิมเชื่อสายเงินที่มีต่อบรรพบุรุษชาวจีนจะแสดงออกมาในรูปของการประกอบพิธีกรรม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการกระทำร่วมไปกับพิธีกรรมในทางศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฏจักรของชีวิต (Life cycle) เป็นพิธีที่จัดเนื่องในโอกาสการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนต่างๆ ของช่วงชีวิตบุคคล การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฏจักรของชีวิตนี้จะปฏิบัติตามแนวทางของศาสนาอิสลามที่ได้มาจากคัมภีร์อัล-กุรอาน และพระวจนะของท่านนบีมุฮัมมัด (คือลฯ) อย่างเคร่งครัด เช่น พิธีการเข้าสู่หนัด พิธีแต่งงาน เป็นต้น เกี่ยวกับเรื่องการประกอบพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันกับบรรพบุรุษชาวจีน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ นายแวนอาลี ทะยีสอเอาะ อายุ 54 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านกรือเซะ นายแวนอาลี ซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนแล้วว่า ในอดีตนั้นคนเผ่าคนแก่อยังคงมีความเคารพศรัทธาต่อกษัตริย์และลี้มกอเหนี่ยว (แม่กอเหนี่ยว) มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับงานมงคล พิธีเข้าสู่หนัด พิธีแต่งงาน จะต้องมีการตระเตรียมอาหารบูชาบรรพบุรุษ ไม่เช่นนั้นแล้วจะปรากฏมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ในงานพิธีเข้าสู่หนัด ถ้าไม่มีการชานเรียกชื่อลี้มกอเหนี่ยวจะทำให้เลือดที่เกิดจากการชลิบปลายอวัยวะเพศไม่หยุดไหล หรือในงานพิธีแต่งงานถ้าไม่กราบไหว้แสดงความระลึกถึงบรรพบุรุษ ญาติมิตรที่มาร่วมในงานพิธีจะเป็นลมหมดสติ

เมื่อชาวมุสลิมเชื่อสายเงินต้องการแสดงความระลึกถึงบรรพบุรุษของตนจะกระทำโดยการตระเตรียมอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นข้าวต้ม เพราะมีความเชื่อว่าชาวจีนชอบรับประทานข้าวต้ม เมื่อตระเตรียมข้าวต้มและอาหารที่เชื่อว่าบรรพบุรุษชอบรับประทานเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำอาหารเหล่านั้นมาร่วมรับประทานกับสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ จึงถือว่าการเสร็จพิธีระลึกถึงบรรพบุรุษ นอกจากนั้นยังอาจทำโดยนำเบ็ด ไม้ หรือข้าวต้ม ไปให้กับคนเฝ้าสุสานเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว เพื่อให้คนเฝ้าสุสานนำไปเช่นไหว้เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว หรือแม้แต่การออกไปยืนชมชบวนพิธีแทนหน้าเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวในวันงานพิธีสมโภชฯ ก็ถือเสมือนว่าเป็นการแสดงความระลึกถึงอีกทางหนึ่ง

ในบางครั้งเกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน กล่าวคือ เกิดมีอาการผิดปกติขึ้นมาโดยไม่ทราบสาเหตุ ลักษณะคล้ายกับมีวิญญาณมาเข้าที่ร่าง เมื่อคนผู้นั้นฟื้นขึ้นมา จะพูดจาโต้ตอบเป็นภาษาจีน ผู้คนในหมู่บ้านต่างเชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษมาเข้าร่าง จะต้องไปเชิญหมอทางไสยศาสตร์มาทำพิธีให้ โดยมีการไต่ถามถึงความต้องการของผู้ที่มาเข้าทรง เมื่อทราบวัตถุประสงค์แล้วจะมีการเตรียมสิ่งที่ต้องการให้ วิญญาณจึงออกจากร่างไป

หนังสือที่ระลึกงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ได้กล่าวถึงความเชื่อถือศรัทธาของชาวไทยมุสลิม (มุสลิมเชื้อสายจีน) ไว้ดังนี้

... นอกจากงานพิธีมงคลแล้ว บางคนก็ถือว่าถ้าเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะต้องนำไปดูพิธีแก่เจ้าแม่ ผู้นั้นก็จะหายเป็นปกติ บางรายที่ล้มเจ็บจนหมดหวังรักษาไม่หาย เลยต้องเชิญบอมหรือหมอมานั่งดูทางใน บอมอื่ก็จะบอกให้ไปสักการะบูชาเจ้าแม่ คนป่วยก็หายดังเดิม

นางพะยี่แวงเยาะห์ อาลี อายุ 89 ปี อยู่ที่หมู่บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโล๊ะ อำเภอเมือง ได้เล่าว่า "วันฮารีรายอทุกปี ลูกหลานเจ้าแม่ที่เป็นไทยมุสลิม (มุสลิมเชื้อสายจีน) จะไปเคารพเช่นสรวงที่หลุมศพเจ้าแม่ และเมื่อมีพิธีแก่เจ้าแม่ในเดือน 3 ชาวไทยมุสลิมดังกล่าวจะไปดูขบวนแห่ ถือว่าเป็นการสักการะบูชาระลึกถึงท่านทุกปี" เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ขานเจ้าแม่เมื่อหายแล้วก็ทำ ขนม ข้าวต้ม หรือด้วยเงิน 4-5 บาทไปแก้บน อาจไปแก้ที่หลุมศพหรือที่บ้านก็ได้ เมื่อไม่นานมานี้ยายลิ้มเจ็บลง เลยภาวนาให้เจ้าแม่ช่วยให้หาย ปรากฏว่าคืนวันหนึ่งยายก็ฝันเห็นเจ้าแม่ หน้าตาผิวพรรณของท่านสวยงาม นุ่งผ้าถุงสีเขียว และสวมเสื้อแขนสั้นสีเหลือง ในฝันนั้นท่านและยายไม่ได้พูดจากันเลย และยายตื่นขึ้นมาจึงทำการสักการะบูชา ต่อมาอาการไข้ก็หายดังเดิม

ความเชื่อถือศรัทธาของชาวมุสลิมเชื้อสายจีนที่มีต่อบรรพบุรุษชาวจีนยังคงมีปรากฏอยู่แต่เสื่อมถอยลงไปเนื่องจาก กระแสความศรัทธาในศาสนาอิสลามที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวมุสลิมเชื้อสายจีนที่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่จะไม่สนใจการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษชาวจีน ยกเว้นในกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ที่ยังมีความเคารพเชื่อถือศรัทธาอยู่